

ARKITEKTURHISTORISK TERMINOLOGI

Antikvariskt behov av kunskapsstöd

trepassbåge estrad masverk maskaron
*kragtak interiör **JALUSI** kabinett*
stjärnvalv tornspira rosett piscina
*koppsten exedra **COMPLUVIUM** dekastyl*
stötfog korstak överliggare äggstav
*vindbygga triforium **STUPRÖR** rusticering*
pulpet ornament långskepp källare
KORSBLOMMA** halvkäl fog **atrium
bröstning boasering armatur beslag

Sofia Sternegård

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Bebyggelseantikvariskt program
15 hp
Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet

2010:19

Naturvetenskapliga
fakulteten

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ARKITEKTURHISTORISK TERMINOLOGI

Antikvariskt behov av kunskapsstöd

Sofia Sternegård

Handledare: Bosse Lagerqvist

Kandidatuppsats, 15 hp
Bebyggelseantikvariskt program
Vt 2010

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

www.conservation.gu.se
Tel +46 31 7864700
Fax +46 31 786 47 03

Program in Integrated Conservation of Built Environments
Graduating thesis, BA/Sc, 2009

By: Sofia Sternegård
Mentor: Bosse Lagerqvist

Terminology of Architectural history – the intergrated conservations professionals needs of sources.

ABSTRACT

This study you are about to read have two investigated areas concerning the need of sources in terms of architectural historys terminology. The investigation is based on a questionnaire study.

The first aim of this study is to describe the intergrated conservations professional qualifications in the subject. In what condition are the knowledge of them who recently passed the examination, what needs do the professionals have, what kind of sources du they use in fields and are they satisfied with the amount of sources?

The second aim of the study is to find out if there are any place for developing a new source at the market? If it is, how can a new source include the informed needs?

The study came up with several needs pointed out by the professionals in the field. These needs are the groundwork of a new source that the study introduce, a architectural glossary of terms, made of illustrations! The point is that the new idea of glossary will meet the needs of today, rationalise the work and improve the knowledge in the subject.

Title in original language: Arkitekturhistorisk terminologi. Antikvariskt behov av kunskapsstöd.

Language of text: Swedish

Number of pages: 68

Keywords: terminology of architectural history, intergrated conservation professional, glossary.

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—10/19--SE

Förord

Denna kandidatuppsats omfattar 15 poäng och har skrivits som avslutning på det bebyggelseantikvariska programmet vid Institutionen för Kulturvård, Göteborgs universitet, under vårterminen 2010. Utbildningen omfattar totalt 180 poäng och ger en kandidat i Kulturvård.

Jag vill rikta ett stort TACK till alla informanter som ställde upp på samtal och i enkätundersökning. Att ni tog er tid och svarade utförligt har resulterat i att jag kunnat genomföra uppsatsen. Utan er hade det inte funnits någon uppsats.

Tack handledare Bosse Lagerqvist för inspiration och stöttning av mina tankar och idéer.

Tack Magnus Sternegård och Victoria Ask för er tid, konstruktiva kommentarer och korrekturläsning.

Sofia Sternegård

Stockholm 2010- 05- 26

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	9
1. INLEDNINGSKAPITEL	11
1.1 INLEDNING	11
1.1.1 Bakgrund	11
1.1.2 Problembeskrivning	12
1.1.3 Syfte	12
1.1.4 Frågeställningar	12
1.1.5 Metod och material	13
Metod vid intervju och enkätundersökning	13
Material	14
1.1.6 Målsättning	15
Skiftat fokus	15
1.1.7 Tidigare forskning	15
1.1.8 Avgränsning	16
1.1.8 Teoretisk referensram	16
2. SAMMANSTÄLLNING, REDOVISNING OCH ANALYS AV TERMINOLOGISK KUNSKAP SAMT BEHOV	17
2.1. ANTIKVARISK YRKESROLL OCH TERMINOLOGI	19
2.1.1 Antikvariens yrkesroll	19
2.1.2 Antikvariens terminologiska kunskap	19
2.1.3 Antikvariens specialitet	20
2.2 ANTIKVARISK TILLÄMPNING AV KUNSKAPSKÄLLOR	21
2.2.1 Antikvariens tillämpning av kunskapskällor	21
2.2.2 Vilken typ av kunskapskälla?	21
Litteratur	21
Nätbaserade källor	22
2.2.3 Kollegor	22
2.2.4 Skillnader i kunskapsstöd utifrån yrkesroll	23
Antikvarisk konsult	23
Antikvarie vid museum	24
Antikvarie vid Kommun	24
Antikvarie vid Länsstyrelse	24
Byggnadsvårdsingenjör	25
Restaureringsarkitekt	25
2.2.5 Tidsaspekt som begränsning	25
2.3 VAD ÄR ETT BRA KUNSKAPSSTÖD?	26
2.3.1 Förståelse för den arkitekturhistoriska terminologins variationer	26
2.3.2 Olika byggnadstyper	28
2.3.3 Djup detaljering	29
2.3.4 Rikt med illustrationer	29
2.3.5 Litteratur eller nätbaserat	29
2.3.6 Lätt sökbart	30
2.3.7 Källhänvisning	30
2.3.8 Exempel på bra kunskapsstöd	30

2.3.9 Analys av kunskapsstöd; ”Så byggdes villan – Svensk villaarkitektur från 1890-2010”	31
Förståelse för den arkitekturhistoriska terminologins variationer.....	31
Olika byggnadstyper	31
Djup detaljering.....	32
Rikt med illustrationer.....	32
Litteratur/nätbaserad.....	32
Lätt sökbart.....	32
Källhänvisning	32
Bedömning	33
2.4. VILKA BEHOV FINNS INFÖR ETT NYTT KUNSKAPSMATERIAL?.....	34
2.4.1 Illustrationer	34
2.4.2 Kyrkoarkitektur	34
2.4.3 Nätbaserade kunskapsbanker	35
2.4.4 Övergripande nationell bebyggelsekunskap.....	36
2.4.5 Byggnadstekniska kunskaper	36
2.4.6 Arkitekturtermernas variationer	37
2.4.7 Internationell fakta	37
2.4.8 Utveckla befintliga källor.....	37
Riksantikvarieämbetes roll	37
2.5 EFTERFRÅGAN AV NYTT MATERIAL - Vem önskar vad?.....	39
2.5.1 Antikvarisk konsult – önskemål.....	39
2.5.2 Antikvarie vid kommun – önskemål	39
2.5.3 Antikvarie vid Länsstyrelser – önskemål	40
2.5.4 Antikvarie vid museum – önskemål.....	40
2.5.5 Restaureringsarkitekt – önskemål	40
3. KONSEKVENSER AV BEHOV: ETT NYTT KUNSKAPSSTÖD!	41
3.1 FÖRSLAG TILL NYTT KUNSKAPSSTÖD	43
3.1.1 Behovet bekräftat	43
3.1.2 Bildlexikon	43
3.1.3 Utformning	44
Litteratur.....	44
Nätbaserat.....	45
Avgränsningar och möjligheter	45
3.1.4 Konsekvens av utvecklad kunskap, av ett bildlexikon.....	46
4. SAMMANFATTNING	49
4.1 SAMMANFATTNING	51
5. KÄLLHÄNVISNING	55
5.1 KÄLLOR OCH LITTERATUR.....	57
5.1.1 Otryckta källor.....	57
5.1.2 Tryckta källor	61
5.1.3 Tidsskrifter	61
5.1.4 Internet	61
BILAGA 1	63
BILAGA 2	66

1.

INLEDNINGSKAPITEL

1.1 INLEDNING

1.1.1 Bakgrund

Under min bebyggelseantikvariska utbildning har mitt intresse för arkitekturhistoria konstant utvecklats. Jag kan villigt erkänna att det under inledningen av min utbildning endast var min egen kunskapsörst som tillgodosågs, utan tanke på att berätta den vidare. Med nyvunnen kunskap gick jag sedan ut i vår bebyggda miljö och prövade teorier om både landsbygd och stad.

Vid ett tillfälle gjorde jag ett projekt tillsammans med en student från ett närbesläktat utbildningsområde. Under samarbetet upplevde jag en stor brist inom den arkitekturhistoriska terminologin hos min kollega. Det gav mig tillfället att dela med mig av mina kunskaper inom ämnet. Här grundades en vilja i mig att i större utsträckning informera och lära ut om alla delar och detaljer som vår bebyggelse bär. Jag upptäckte hur både glädje och intresse ökade inför den bebyggda miljön hos dem som jag delade min kunskap med. Precis som min egen erfarenhet. Detta lade grunden för ett kunskapsutbyte, och jag har sedan dess flitigt delat med mig av min erfarenhet.

Med detta som bakgrund så sökte jag mig till den privata arbetsmarknaden efter tre års studier, och anställdes som antikvarisk konsult. Jag ville nu komma så nära kunden/samhällsmedborgaren/ människan jag kunde för att nå ut med kunskapen kring vår miljö. Det var mycket tillfredställande.

Snart fann jag dock en lucka i mina arkitekturhistoriska kunskaper. Det fanns termer jag inte alltid kunde sätta ord på, och den tidspress som olika projekt medförde gav inte heller den tid som jag behövde för att fördjupa studiet. Dessutom kräver befintliga kunskapsstöd att jag från början vet namnet på den efterfrågade termen för att hitta rätt beskrivning.

Insikten av detta skapade en mängd frågor: *Borde inte jag som utbildad byggnadsantikvarie känna till alla begrepp? Hur är det för andra verksamma antikvarier? Hur löser de liknande arbetssituationer?*

Mitt behov grundade en ny tankebana hos mig. Jag ville hitta en metod att utveckla våra befintliga kunskapsstöd till någonting som i alla fall tillgodosåg mina behov. Fram till idag har behovet utvecklats till ett konkret projekt.

Jag vill utveckla ett enkelt, lättöverskådligt arkitekturlexikon uppbyggt av illustrationer. Ett bildlexikon. Genom att studera typexempel på fastigheter ska man enkelt kunna lokalisera de olika termerna. Önskar man sedan vidareutveckla termen, så slår man upp densamma i något av de befintliga lexikonerna. Man skulle kunna kalla detta arkitekturlexikon en s.k. inledning till de större lexikonerna om man så vill.

1.1.2 Problembeskrivning

Vår närmiljö utgörs av en stor mängd varierade byggnadsstilar. Varje byggnadsstil har sitt karaktäristiska särdrag med en egen historia. Delar och detaljer reflekterar det samhälle under vilket byggnaden uppfördes. De hjälper oss att återberätta vår historia.

I dagens samhälle så finns det ett antal aktörer som på ett eller annat sätt kommer i kontakt med byggnadsverk. Byggnadsingenjörer, arkitekter och antikvarier är några av dem. I framförallt arkitekters och antikvariars utbildning så ingår det att studera den arkitekturhistoriska terminologin, för att kunna föra traditionen och kunskapen vidare. *Hur ser kunskapen ut? Har vi den kunskap vi behöver för att utföra ett bra arbete? Och framförallt, vart vänder vi oss när vi behöver kunskapsstöd inför en uppgift?*

Vi som antikvarier kommunicerar med arkitekter, ingenjörer och hantverkare. Min erfarenhet är att det är viktigt att vi kan vårt språk, att vi har en enhetlig terminologi. Utan den så skapas missförstånd som bara är tidsförödande. Anders Franzén är inne på samma linje när han skriver: *"Jag anser att en enhetlig och skarp terminologi inom hus-anatomi är viktigt! Först och främst direkt, för att vi enkelt och tydligt ska kunna peka ut vad vi talar om, så att rätt byggnadsdel får rätt behandling. Men det är också så vi visar att vi är yrkesmän. Det är vår verktygslåda för att förstå varandra, men också för att bli respekterade och inte kunna avfärdas som 'tyckare'."*¹

Så då återstår frågan, *använder vi vårt språk?*

1.1.3 Syfte

Uppsatsens syfte är att genom intervjuer och enkätundersökning ta reda på om kunskapen och kunskapsstödet inom den arkitekturhistoriska terminologin bör eller kan utvecklas inom den antikvariska sektorn. Avsikten är att skapa insyn i befintliga behov och se om det finns underlag för utvecklingsarbete i ämnet arkitekturhistoriska termer.

Mitt syfte är även att lyfta fram terminologins konsekvenser. Detta innebär att jag vill belysa att vi inom sektorn kan påverka vår omgivning om vi mer medvetet använder oss av den arkitekturhistoriska terminologin.

1.1.4 Frågeställningar

I min uppsats om arkitekturtermer har följande frågor legat till grund; *Hur ser den antikvariska kunskapen ut? Har vi den kunskap inom arkitekturhistorisk terminologi vi behöver för att utföra ett bra arbete i tal och skrift? Vilka typer av kunskapsstöd finns, vilka används och vad saknas?*

¹ Anders Franzén (100503)

1.1.5 Metod och material

I uppsatsen har samtal i form av intervju över telefon skett med 15 personer. Jag har även genomfört en enkätundersökning där 49 personer deltagit. Enkätundersökningen och samtalen bygger på ett antal frågor som behandlar ämnet arkitekturtermer. Dessa syftar till att besvara vilka typer av kunskapsstöd finns, vilka som saknas och vilka som används, samt hur den antikvariska kunskapen ser ut. Till dessa frågor behövdes även ett underlag för förståelse inför mina informanternas bakgrund. Detta resulterade i några frågor gällande deras profession.

Jag har ställt följande frågor:

- *Vad ingår i huvudsak i dina arbetsuppgifter och hur lång arbetslivserfarenhet har du?*
- *Vilken typ av byggnader kommer du främst i kontakt med där du har behov av kunskapsstöd?*
- *Vid behov, vilka källor vänder du dig till för hjälp? Nätbaserade?*
- *Har du någon gång efterfrågat större utbud av källor?*
- *Hur skulle du önska att ett bra kunskapsstöd var utformat för att tillgodose dina behov?*

Både i intervjuer och i enstaka fall av enkätundersökningen så har samtalet kring våra termer fördjupats. Vi har samtalat om termernas betydelse, och om vad som händer om byggnadsverkens delar- och detaljers benämningar ökar i förståelse. Vid samtal med nyexaminerade så har även diskussionen berört vilken kunskapsbas de anser sig erhållit under utbildningen.

Undersökningen är utforskande, utredande och argumenterande med tolkningar och bearbetningar av intervjuer och enkäter samt utforskande av behov till nya kunskapskällor. Uppsatsen är delvis deskriptiv i beskrivandet av den befintliga antikvarierollen. Den har en kvalitativ ansats och vilja att beskriva yrkesrollen, dess tillämpning av kunskapskällor samt argumentera för behovet av ett utvecklat nytt material. Ansatsen utgår från den kunskapen jag söker.

Undersökningen har en induktiv och deduktiv inriktning då jag förutsättningslöst ställt öppna frågor men även utvecklat mina egna tankar där åsikterna har delats med informanten. Resultatet av samtal och enkätundersökningen har sammanställts under de olika rubrikerna och utgör en pågående diskussion.

Metod vid intervju och enkätundersökning

Svaren i min undersökning representerar individers subjektiva åsikter om det som diskuteras och deras faktiska arbetsuppgifter samt erfarenheter. Svaren är tänkta att redovisa ett tidigare

relativt odiskuterat ämne, skapa insyn i befintliga behov och skapa underlag för framtida utvecklingsarbete i ämnet arkitekturhistoriska termer.

Valet av informanter har utgått ifrån att skapa en bredd inom fältet, både arbetsrelaterat och geografiskt. Jag påbörjade arbetet med att finna informanter via Sveriges Praktiserande Byggnadsantikvarier². Alla medlemmar fick en påringning och detta resulterade i samtal med 15 personer vilka representerade olika arbetsplatser. Via samtalen bekräftades att ämnet är aktuellt och informanterna var mycket villiga att svara på mina frågor. Ett flertal utvecklade även diskussionen kring behov av kunskapskällor och det språk som finns inom vår bransch.

Med de första intervjuerna avklarade så insåg jag möjligheten i att få fram ett stort underlag av informanternas erfarenheter. Deras svar var intressanta och det var tydligt att några hade burit frågan en tid. Jag ville därmed få fatt på så många som möjligt inför en undersökning. Jag var dock varse om att det skulle vara alldeles för tidskrävande att kontakta så många som jag önskade per telefon. Detta resulterade i en påbörjad enkätundersökning. För att få kontakt med personer till enkätundersökningen så skickades enkäter till två antikvariska representanter från varje Länsstyrelse och länsmuseum i Sverige. Bland kommuner skickades enkäter till de antikvarier som jag kunde finna, totalt svarade 5 stycken. Via FIBOR-företag inom byggnadsvård och restaurering kontaktades alla medlemmar med antikvarisk kompetens.

Totalt skickades 104 enkäter. Av dessa visade det sig att några e-postadresser inte var fungerande, vilket resulterade i att 97 stycken kom fram. Jag fick 49 svar. Detta ger en svarsfrekvens på ca 50 %.

Vid samtal över telefonen så fördes samtidigt anteckningar. Den samlade informationen har använts i generella termer och genom referat till informanter vid bearbetning av de olika kapitlen. Där informant specifikt har kommenterat det aktuella ämnet och detta i sin tur förtydligar och för diskussionen framåt, har detta citerats ordagrant.

Då enkätens frågor var öppna skapade det ett brett fält av svar. Givetvis har det inkommit svar där informanterna mer eller mindre svarat ja eller nej på frågorna. Dessa har då används som generell information och bearbetats under den yrkesroll som berörts. Jag har främst valt att arbeta utifrån de svar som går i linje med uppsatsens ämne. Dock har övriga svar berörts men inte djupare redogjorts för, då de inte ryms i min uppsats frågeställningar. Utelämnade svar är dock viktiga, och öppnar för vidareutveckling på området. Jag har medvetet valt att inte delge informanterna mina egna erfarenheter eller planer om ett framtida bildlexikon. Detta för att undvika att påverka svaren.

Material

Utöver information från mina informanter så har jag försökt skaffa mig förförståelse av tidigare problematik inom kunskapsfältet. Denna typ av information har jag funnit i befintliga

² SPBA

guider och lexikons förord samt inledningar. Här har ofta författarna skrivit om bakgrunden till bokens tillkomst. Detta ger i god bemärkelse en studie i tillgång och efterfrågan av kunskapsstöd utefter vilken tid böckerna är skrivna i.

För att vidare diskutera mitt egna förslag av en ny form av lexikon, så har jag studerat ett flertal lexikon, hjälphandböcker samt nätbaserade sidor.

1.1.6 Målsättning

Jag har två målsättningar med denna uppsats:

Den första är att med hjälp av uppsatsen belysa eventuella avsaknader i våra befintliga kunskapsstöd, men framför allt att kunna ta fram tillräckligt stöd för att själv vara med och utveckla en framtida kunskapskälla.

Min andra målsättning är mer övergripande. Den handlar om vikten av att så många som möjligt ska få ta del av kunskapen kring vår bebyggda miljö. Vår svenska landsbygd och våra städer bär på en stor ekonomisk historia. Här har byggnader uppförts under rådande tekniska och ekonomiska förhållanden. Olika modeinfluenser har satt sina spår och stoltserar i våra landskap. Våra byggnader berättar mycket för de som har kunskapen. Denna uppsats är ett led i att inspirera till utveckling av fackmannens kunskap. Att se vikten av användningen av vår terminologi, så att den utbildade i sin tur kan nå ut genom sin arbetsuppgift.

Skiftat fokus

Under uppsatsens planeringsstadium var målet att texten tydligare skulle utgå ifrån behovet av ett nytt kunskapsstöd. Resultatet skulle redogöra för mina egna problemstudier inför ett nytt material, samt i stor grad analysera befintliga källmaterial. Detta förändrades genom samtal med mina informanter. Med samtalen växte istället ett behov fram av att redogöra för bredden av saknade källor, att diskutera antikvariens ingång i ämnet samt att belysa vad ett bra kunskapsstöd innebär. Tankarna väcktes även till en diskussion som berör vad som händer efter att vi inom fältet fått den informationen vi behöver. Hur påverkar det vår övriga omgivning?

1.1.7 Tidigare forskning

Jag har inte funnit någon tidigare forskning som berör de arkitekturhistoriska kunskapsstödens användning, begränsningar samt möjligheter. Detta har resulterat i att uppsatsen bygger på egna intervjuer och enkätundersökning med antikvarisk kompetens. För att skapa en förståelse för uppbyggnaden av befintliga kunskapsstöd, så har jag använt mig av egna erfarenheter och studerat befintliga guider och lexikon.

1.1.8 Avgränsning

Jag vill fokusera på de arkitekturhistoriska kunskapsstödens användning, begränsningar och möjligheter. Det innebär att jag arbetar inom ramen för den antikvariska kompetensen. Däri ingår restaureringsarkitekten och byggnadsvårdsingenjören. Jag väljer att avgränsa mig inom Sveriges gränser för att uppsatsen ska bli mer sammanhållen. Då vår byggda miljö ser olika ut rent geografiskt i vårt land, så har informanterna strategiskt valts ut från hela landet för att beröra variationerna.

Jag har av tidsmässiga skäl valt att inte gå in på ämnet *variationer av kunskapsstöd* i en vidare diskussion. Dessutom har jag även valt att avgränsa mig från djupare studier av arkitekturtermernas historia och lokala variationer, då jag anser att det avviker från mitt syfte. Ämnet är mycket intressant, men ryms inte inom ramen för min uppsats.

1.1.8 Teoretisk referensram

För att kunna skapa ett intresse för byggnaders delar och detaljer, gäller att byggnadsvårdsbranschen med dess aktörer sätter ord på dem. Människan fungerar ju ofta så att det vi tycker om det sätter vi ord på. I omvänd bemärkelse kan detta innebära att det vi inte känner till, det talar vi inte om, kanske inte heller uppmärksammar. Min övertygelse är att om antikvarien skulle välja att använda en större del av det arkitektoniska språket och föra kunskapen vidare, skulle det få konsekvenser. Jag tror att det skulle kunna bidra till att fler kan se och upptäcka det som vår miljö redan består av. Jag tror till och med att det kan öka bevarandet av arkitekturstilarnas egenskaper. Även i de situationer där antikvarien inte är närvarande.

När jag påbörjade min utbildning till Bebyggelsesantikvarie så var jag klar över vilken del av arkitekturhistorien som intresserade mig mest. Men genom utbildningen så fick jag kunskap om hela samhällsutvecklingen; varför den ser ut som den gör och hur det påverkat vår bebyggelse. På så vis så kom all form av bebyggelse att bli intressant. Det var inte först och främst det rent estetiska som skapade denna nya hållning. Det var kunskapen om det jag inte tidigare visste. Jag vill tro att detta gäller alla. Om antikvarien som föregångare använder sig av den terminologiska kunskapen som hon/ han har, så tror jag att intresset och användandet kommer att öka, både inom och utom den antikvariska branschen.

2.

SAMMANSTÄLLNING, REDOVISNING
OCH ANALYS AV TERMINOLOGISK
KUNSKAP SAMT BEHOV

2.1. ANTIKVARISK YRKESROLL OCH TERMINOLOGI

2.1.1 Antikvariens yrkesroll

"Byggnadsantikvarier genomför antikvariska förundersökningar, som redovisar en bebyggelsemiljös kvalitéer och brister samt identifierar dess kulturhistoriska värde. De kartlägger bebyggelsens historia med hjälp av foton, ritningar, lagfarter och andra arkivhandlingar. De tar fram beslutsunderlag och ger råd i byggnads- och bevarandearbena för stadsbyggnadskontor, byggtreprenörer och andra aktörer på byggmarknaden. De utarbetar metoder och system för opartisk antikvarisk kontroll och dokumentation vid byggnads- och restaureringsprojekt.

*Byggnadsantikvariens yrke spänner över ett brett register och han/hon samarbetar med en rad olika yrkesgrupper, till exempel arkitekter, hantverkare, byggtreprenörer och handläggare inom kulturmiljö- och byggnadsförvaltning."*³

Den antikvariska yrkesrollen tar sig många uttryck och har ett brett arbetsfält. Antikvariens utbildning ger en kunskapsgrund som innebär en kännedom om vår när-miljö och förståelse för dess uttryck. I varje antikvarisk utbildning, på Göteborgs Universitet eller andra institutioner, ingår utbildning och fördjupning inom arkitekturhistoria. Arkitekturhistorien med dess stilar och variationer ska och bör antikvarierna vara expert på. Det är basen i dess profession. Annars skulle man inte kunna utföra det som vår utbildning syftar till, nämligen att *"förstå, analysera och beskriva byggnader och bebyggda miljöer utifrån arkitekturhistoriska, bebyggelsehistoriska och miljömässiga perspektiv"*⁴.

Arkitekturhistorien har en enorm spännvidd och ett terminologiskt språk med stora variationer. Bosse Lagerqvist menar att detta innebär att *"det vid en utbildning kan vara svårt att vidmakthålla ett terminologikunnande som omfattar hela skalan av den hittills uppförda arkitekturen."*⁵ I sin tur skapar detta ett behov av kunskapsstöd inom ämnet.

2.1.2 Antikvariens terminologiska kunskap

Jan Perotti och Anna Rodin påpekar att man som nyutexaminerad lätt hamnar i ett läge där man inte vet vilken kunskap som är förväntad. Man möter hela tiden de som är mer kunniga - var fyller man sin plats och funktion?⁶ I utbildningen så har det givits undervisning inom arkitekturstilar och epoker - men i hur stor detaljeringsgrad? I samtal med några relativt

³ Beskrivning ur DIK, <http://www.dik.se/www/dik/web.nsf/dx/Byggnadsantikvarie>

⁴ Ur utbildningsplan för Byggnadsantikvarieprogrammet, Gotland ([http://mainweb.hgo.se/amnen/byggnadsvard.nsf/0/3EFA28BF4BD51323C125762D00254084/\\$File/Byggnadsantikvarieprogrammet%20180hp%20NGBAP.pdf?OpenElement](http://mainweb.hgo.se/amnen/byggnadsvard.nsf/0/3EFA28BF4BD51323C125762D00254084/$File/Byggnadsantikvarieprogrammet%20180hp%20NGBAP.pdf?OpenElement))

⁵ Bosse Lagerqvist, (100423)

⁶ Jan Perotti (100414), Anna Rodin (100416),

nyutexaminerade⁷ så anser flertalet sig ha en relativt stor kunskap gällande arkitekturtermer redan som ny. Emma Hedar säger att terminologin byggs på med att erfarenheten ökar och leder till uppbyggnad av ett eget lexikon.⁸ I enkät så svarar Jenny Vestlund att arkitekturhistorien var gedigen och omfattande. Däremot så var ämnet den första kursen i utbildningen då man tyvärr inte hade så stor koll på byggnader överhuvudtaget. Hon skulle hellre se att man sprider ut undervisningen kring arkitekturhistoria till ett flertal tillfällen under utbildningen. Samtidigt anser Jenny Vestlund att det nog är bäst att få baskunskaperna direkt.⁹

Utbildningen gav i många informanternas tycke en bas för att gå vidare. *”Utbildningen gav ett sammanhang över hur arkitekturhistorien hänger ihop”*¹⁰ framhåller Maria Görts. Den egna nyfikenheten gör sedan att ny kunskap inhämtas.

2.1.3 Antikvariens specialitet

Att tala om den arkitekturhistoriska terminologin som en samling generell kunskap är svårt, eller rättare sagt är att det inte går. I ämnet säger Andreas Grahn att *”de frågor man stöter på som byggnadsantikvarie spänner över ett så otroligt brett fält, så man kan omöjligt veta allt och behöver därför ständigt förkovra sig och leta information om just det man jobbar med. Det är främst det som är tjusningen med jobbet tycker jag, att informationen måste hämtas från väldigt många håll.”*¹¹ Detta faktum håller många med om, d v s att veta var vi ska leta, det är vår kunskap. Anna Rodin svarar i enkät: *”Det verktyg man har är att man vet var man ska leta efter kunskapen. Vilken litteratur som är av relevans, vilka arkiv, etc. Det verktyget har utbildningen gett mig. I övrigt känns det som om förkunskaperna innebär att man vet lite om väldigt mycket”*. Vidare skriver hon att *”det är nog så att man märker efterhand, beroende på arbetsuppgifter, var kunskapsluckorna finns och vilka verktyg man har och inte har”*.¹²

Så antikvarien har helt enkelt genom sin utbildning fått en genomgång av den arkitekturhistoria som genom åren formats samt verktyg till att arbeta vidare med den. Det handlar alltså inte om vår förmodade arkitekturhistoriska terminologiska kunskapsbank, utan vad vi gör med den lilla/ stora kunskap vi har i de situationer vi ska använda oss av den. Genom utbildning har vi fått en insyn i biblioteken och arkivens värld med tips om hjälp på vägen. Resten ligger i våra händer att förvalta och förmedla. Vårt mål bör dock vara att se till att rätt terminologi används så att varje byggnadsdel får rätt behandling. En spännande och ansvarsfull uppgift!

⁷ Maria Görts (100413), Jenny Vestlund (100421), Anna Rodin (100416)

⁸ Emma Hedar (100414)

⁹ Jenny Vestlund (100421)

¹⁰ Maria Görts (100413)

¹¹ Andreas Grahn (100415)

¹² Anna Rodin (100420)

2.2 ANTIKVARISK TILLÄMPNING AV KUNSKAPSKÄLLOR

2.2.1 Antikvariens tillämpning av kunskapskällor

Antikvariens tillämpning av kunskapskällor ter sig mycket olika. En antikvaries arbetsmarknad finns bl. a på muséer, arkitektkontor, antikvariska konsultbyråer samt inom kommunal kulturmiljö- och byggnadsförvaltning. Det finns även handläggare och utredare på statliga myndigheter som till exempel Riksantikvarieämbetet¹³ eller Boverket. Alla dessa tjänster skapar naturligt olika behov. Strax utanför den antikvariska professionen rör sig ett antal andra yrken vars arbetsuppgifter går hand i hand med antikvariens. Dessa är bl a restaureringsarkitekter och byggnadsvårdsingenjörer. I min redovisning av den utförda undersökningen har jag därför delat upp mina informanter inom deras olika yrkesroller. Varje person har svarat på frågan vilka kunskapskällor, litteratur eller nätbaserade, som flitigast används vid kontakt med den arkitekturhistoriska terminologin. Då svaren var överensstämmande så har jag sammanställt dem och de olikheter som framkom redovisas under egna rubriker.

2.2.2 Vilken typ av kunskapskälla?

När man talar om kunskapskällor så kan det vara svårt att veta vad som åsyftas. I min uppsats så avser jag beröra den arkitekturhistoriska terminologin. Inte främst materialkunskap, byggnads- eller förändringshistorik, inventeringar eller andra översikter. Det ligger dock mycket nära till hands att tala om dem, och ibland är det även nödvändigt då de emellanåt kan hjälpa till att klargöra terminologin. Detta har även framkommit vid sammanställningen av min enkät och i mina intervjuer. Då vår yrkesroll visar på en sådan bredd så är det inte alltid kunskapen om den arkitekturhistoriska terminologin som efterfrågas i det vardagliga arbetet. Snarare tekniska eller materialmässiga spörsmål. Jag har därför valt att redovisa även dessa under den yrkesroll där de främst har behandlats.

Litteratur

På marknaden idag så figurerar en mängd facklitteratur, både med nischat och omfattande innehåll. En del litteratur vänder sig direkt till de yrkesverksamma, medan en stor del agerar s.k. coffee table book. Detta innebär informativa böcker men som framförallt är vackra att bläddra i med fina bilder och vänder sig till gemene man. Dessa s.k. coffee table books har inte tagits upp i min undersökning. Trots det stora utbudet inom facklitteratur så har det i min undersökning framkommit att det finns ett fåtal böcker som är flitigt använda. Följande titlar är vanligast förekommande inom alla yrkesroller:

- Arkitekturtermer - av Jan Torsten Ahlstrand, studentlitteratur, 1976.

¹³ Förkortas RAÄ

- Arkitektur- stilhistoriskt bildlexikon - av Wilfried Koch.
- Byggandets ord - av Gunnar Dravniek, Svensk Byggtjänst, 1988.
- Så byggdes husen – av Cecilia Björk, Lars Nordling och Laila Reppen, 1984.
- Så byggdes staden – av Cecilia Björk och Laila Reppen, Stockholm 2000.
- Byggnadernas särdrag: stilhistorisk handbok 1880-1960 – av Urve Lepasoon, Boverket 1995.
- Byggnadsarkeologisk undersökning – Karin Andersson, Agneta Hildebrand, Riksantikvarieämbetet 1988.
- Inventeringshandbok för bebyggelseregistret – Riksantikvarieämbetet.
- Så renoveras torp och gårdar – Ove Hidemark, Axel Unnerbäck m fl, ICA Bokförlag, sjätte upplagan 1995.
- Nya arkitektens handbok – Anders Bodin, Jakob Hidemark, Martin Stintzing, Annali Andersson, Sven Nyström, Addera Förlag AB 2010.
- Gysinge byggnadsvårdslitteratur.
- Tidskriften Byggnadskultur.

Nätbaserade källor

Om inte ännu flitigare använt än ovanstående litteratur är internet. På internet finns ett stort och konstant växande utbud. I denna mängd så finns dock ett antal källor som ofta används och som ur en professionell synvinkel fungerar som kunskapsstöd. Nätbaserade källor har dock sin svaghet i att de inte alltid är källangivna. Dock så har det framkommit att det är nästan uteslutande den snabbaste sökvägen informanterna först testar. Med den framtagna informationen letar man sedan vidare efter korrekt källa.

Följande nätbaserade sidor är vanligast förekommande och har nämnts av alla yrkesroller:

- Google¹⁴
- Wikipedia¹⁵
- RAÄ materialbanken¹⁶
- Byggnadskultur, äldre artiklar¹⁷
- Stockholm läns museums byggnadsvårdswebb¹⁸
- Libris bibliotekssökningar¹⁹

2.2.3 Kollegor

En källa som från min sida inte var medtagen men som växte fram under undersökningen är den mänskliga källan. Med detta menas kollegor, hantverkare samt sakkunniga inom sektorn.

¹⁴ www.google.com

¹⁵ <http://sv.wikipedia.org>

¹⁶ www.raa.se

¹⁷ http://byggnadsvard.se/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=1&Itemid=60

¹⁸ <http://www.stockholmslansmuseum.se/faktabanken/byggnadsvard/>

¹⁹ <http://libris.kb.se/>

Både inom och utom landet. Det har visat sig i min undersökning att denna grupp inte bara tas tillvara då och då, utan är det första alternativet man använder sig av, tillsammans med sökmotorn på internet. Många har arbetat upp ett privat nätverk med kontakter som tidigt tillfrågas. T ex är konstruktörer flitigt tillfrågade vid svårare beräkningar, och tillverkare eller leverantörer vid materialfrågor.

Stor vikt har även de nätverk som existerar inom byggnadsvård, Paul Wilund nämner t ex *Sveriges Praktiserande Byggnadsantikvarier*²⁰ och *Sveriges Arkitekter*²¹ som arbetar med kvalitetsdokument.²²

Felicia Alfredsson stryker under vikten av den mänskliga källan när hon skriver:

*“Hantverkare är en annan fantastisk källa som inte får glömmas bort i dessa sammanhang. Det är kopplingen mellan dem, antikvarien och arkitekten som vi alla måste jobba på. Allas erfarenhet är lika mycket värd och kan bli riktigt bra när man jobbar ihop”.*²³ David Pettersson, bekräftar detta när han skriver *“Genom arbete med ’specialister’ lär jag mig själv, vilken är den primära källan för ny kunskap”.*²⁴

2.2.4 Skillnader i kunskapsstöd utifrån yrkesroll

Antikvarisk konsult

En antikvarisk konsult arbetar främst med byggnadsantikvariska förundersökningar, som sakkunnig kontrollant enl. Plan- och bygglagen²⁵ samt Kulturminneslagen²⁶. Hon/han utformar vård- och underhållsplaner samt arbetar med renoveringar och restaureringar av vår bebyggelse.

Dessa arbetsuppgifter färgar självklart behovet av kunskapsstöd då objekten är så disparata. Utöver den tidigare redovisade facklitteraturen så visar min undersökning att man ofta väljer att vända sig till mer nischad litteratur som tar upp ett specifikt material eller byggnadstyp. Vanligt förekommande är även att gå till äldre bygghandböcker såsom Hantverkets bok,²⁷ Sekelskiftets byggteknik,²⁸ Träbyggnadsordlistan,²⁹ Plan och byggtimer³⁰ etc. Dessa behandlar ämnen kring tekniska spørsmål. Nämnts har även att tysk litteratur ibland används där den svenska inte räcker till, och att man nyttjar boken Konstordbok³¹ samt andra konstordböcker innehållande termer.

²⁰ SPBA

²¹ <http://www.arkitekt.se/>

²² Paul Wilund (100414)

²³ Felicia Alfredsson (100420)

²⁴ David Pettersson (100423)

²⁵ PBL

²⁶ KML

²⁷ Gregor Paulsson, 1936.

²⁸ Cecilia Björk, 1988

²⁹ Kan nås via Rikstermbanken: <http://www.rikstermbanken.se>

³⁰ TNC 95, 1994.

³¹ Rudolf Broby-Johansen, 2000.

Antikvarie vid museum

Arbetsuppgifterna omfattar bl. a utarbetande av kulturmiljöunderlag, inventering, värdering och karaktärisering av kulturmiljöer, kulturhistorisk klassificering, samråd mot länsstyrelse och svenska kyrkan, remiss från kommun och länsstyrelse, utformning av q-bestämmelse i plan samt rådgivning till arkitekter och fastighetsägare.

Mina informanter vid museum svarade till stor del med samma litteraturexempel som de privat praktiserande. De hade dock mindre tonvikt på den rent terminologiska facklitteraturen, utan betonade snarare arkivsökningar och kyrkolitteratur. Detta går givetvis hand i hand med den uppgift man utför. Min övertygelse är att även privat praktiserande använder sig av arkivsökningar i stor grad. Kanske är det dock lättare för dem i en enkät att svara utifrån den arkitekturhistoriska terminologin då de oftare möter den. Det framkom i enkät och samtal att museum i stor grad har ett eget uppbyggt kunskapsnät inom muséet som används. För att se lista över den totala redovisade litteraturen och arkiv, se bilaga 1.

Antikvarie vid Kommun

Arbetsuppgifterna omfattar bl. a att utföra inventeringar, planering och samordning av kommunens kulturmiljöarbete, antikvarisk rådgivning i samband med ny- och ombyggnad gentemot allmänhet och föreningar. Intern remissinstans för bygglov- och planärenden.

Utöver den tidigare redovisade facklitteraturen nämndes även lagböcker, t ex PBL och Miljöbalken, andra kommuners lagtexter samt vid frågor kring färgsättning nämndes boken ”Färgen på husen.”³²

Antikvarie vid Länsstyrelse

Vid Länsstyrelsen sker mest handläggning av bidrag, utredningar, handläggning av ärenden enligt 3 och 4 kap Kulturminneslagen (byggnadsminnen och kyrkor) samt bidrag till byggnadsvård och annan kulturmiljövård. De svarar på internremisser om översiktsplaner och detaljplaner, handläggning av bidragsärenden för byggnadsvårds-projekt samt tillståndsärenden för byggnadsminnen och internremissvar för kommunala detalj- och översiktsplaner.

Då antikvarien vid Länsstyrelsen till stor del har till uppgift att granska förslag till förändringar av skyddade miljöer så innebär det att de behöver konsultera litteratur som ligger i gränslandet för antikvariens område. Detta innebär till stor del byggnadsteknisk litteratur. Däremot finns stor nytta av konsthistorisk litteratur vid motivformulering i kyrkärenden. Vad gäller arkitekturtermer överensstämmer de tidigare redovisade litteratur- och nätbaserade kunskapskällorna. För redovisning av övriga kunskapskällor, se bilaga 1.

³² Av Karin Fridell Anter, 2003.

Byggnadsvårdsingenjör

Arbetar i huvudsak med att bevara byggnader, göra statliga utredningar, beskrivningar och upphandlingar för renoveringar, exteriör som interiör. Han- eller hon jobbar med byggledning från början till slut. Arbetsgivaren är både Svenska Kyrkan och Statens Fastighetsverk.

Byggnadsvårdsingenjören kompletterar den redan redovisade litteraturen med mer teknisk litteratur och äldre handböcker, se bilaga 1.

Restaureringsarkitekt

Arkitekten arbetar bl. a med projektering av kulturhistoriska byggnader och som kontrollant av kulturhistoriska värden. Arbetsfältet sträcker sig från äldre till ny bebyggelse.

Språkbruket inom arkitekturket kontra antikvariens roll skiljer sig genom att *"arkitekten ritar och antikvarien skriver"*,³³ säger Göran Bergqvist. Därmed används fler termer inom antikvarieyrket vilket visar sig i val av kunskapslitteratur. Se bilaga 1 för specifika titlar.

2.2.5 Tidsaspekt som begränsning

En vanligt förekommande anledning till val av kunskapsstöd är tiden. Per Lundgren påpekar att behovet av källor styrs av uppgiftens omfång.³⁴ Ofta har uppdraget en deadline, vilket avgör vilken detaljeringsgrad man väljer. Till exempel så säger Jakob Björklund att *"fördjupning i beskrivningar och användande av den "rätta" terminologin lätt hamnar i andra hand."*³⁵ Man använder ett enklare språk där inte mer än nödvändigt får plats. Förståelsen för vikten av att använda adekvata begrepp finns dock, och samtidigt en frustration över att inte hinna prioritera detta.

Även möjligheten att upptäcka eller hitta det rätta kunskapsstödet kan begränsas av tiden. Detta är den vanligaste anledningen till att man först tar till internet. Genom en snabb sökmotor kan man få fatt på den information som ligger närmst vad som efterfrågas. Då verkligheten kräver ett snabbt och effektivt arbete, så ställer detta krav på hur den nyfunna källan är utformad. *"Man vill hitta ett kunskapsstöd som ger korta och lättförståeliga svar"*,³⁶ anser Britt-Marie Lennartsson.

33 Göran Bergqvist (100413)

³⁴ Per Lundgren (100415)

³⁵ Jakob Björklund (100414)

³⁶ Britt-Marie Lennartsson (100419)

2.3 VAD ÄR ETT BRA KUNSKAPSSTÖD?

I svar och samtal från mina informanter så har ett antal problem och möjligheter tagits upp gällande våra kunskapsstöd. Självklart är svaren tagna utifrån informanternas arbetssituation, d.v.s. deras arbetsuppgifters variationer. Bengt Ljung svarar på frågan: *”Att konkret peka på hur ett bra kunskapsstöd skulle vara utformat låter sig nog inte göras eftersom behoven varierar så dramatiskt mellan olika frågeställningar. För närvarande kan det röra sig om juridiska spörsmål som måste besvaras med ren lagtolkning. Nästa fråga kan vara vilken spik man ska använda för att spika fast ett så kallat sticketak på bästa sätt – och då ta ställning till om man ska se byggnadstekniskt eller antikvariskt på problemet – vilket i sin tur genererar två divergerande svar. Alltså, som jag ser det, inget kunskapsstöd kan vara statistiskt vare sig i det ena eller andra mediet. Man kommer ganska långt med erfarenhet.”*³⁷

I detta anser jag Bengt ha helt rätt. Det är en självklarhet att stödet inte kan vara statistiskt utan är beroende av vilken frågeställning man står inför. Han pekar även på en annan viktig detalj, att erfarenheten tar en långt. Om detta skriver även Paul Wilund: *”Varje byggnad är unik, varje situation kräver sina beslut. Jag har svårt att se någon typ av generell lösning, kunskapen kommer ju huvudsakligen av erfarenhet och nyfikenhet inte på någon nätsida”*.³⁸

Utöver de olikheter som arbetsuppgifterna medför, så visar även svaren i enkäten på skillnader utifrån hur lång arbetserfarenhet informanten har. Ett större behov visar sig vid lägre erfarenhetsgrad.

För att kunna ge svar på frågan vad ett bra kunskapsstöd är behövs en avgränsning i vilket typ av behov som avses. Då jag har valt att inrikta min uppsats emot det stöd vi har gentemot de arkitekturhistoriska termerna så är det detta som främst diskuteras i följande kapitel.

2.3.1 Förståelse för den arkitekturhistoriska terminologins variationer

Byggnader har i alla tider, sedan de första permanenta byggnadsverken i sten, varit ett uttryck för funktionella, sociala och tekniska aspekter. Den arkitekturhistoriska terminologin följer dessa aspekter och skapar ett språk som både är internationellt och allmänt. En stor del av terminologins grunder är mycket gamla och de har genom tiderna förändrats något.

Exteriörer har förändrats genom århundraden, modet har utvecklats och nya delar tillkommit och tagits bort. Vissa delar endast i några delar av landet, andra över hela Sverige. Detta visar på en svårighet i användandet av terminologin. Ord som tidigare har haft en betydelse, kan nu betyda något annat och lokala variationer kan förekomma.

³⁷ Bengt Ljung (100416)

³⁸ Paul Wilund (100414)

Ett kunskapsstöd som täcker upp alla dessa variationer är svårt att finna. Calle Ahlthoff menar att *”det är en viktig aspekt att känna till att termer har betytt olika i olika tider. Att de kan byta plats med varandra. T ex terpentin och fernissa. Språkvården förlorar om den tror att ett ord bara har en användning. Det är svårt att låsa ord,”*³⁹ säger han. Anders Franzén däremot skriver i mail *”bara för att det finns alternativa ord, i tid och rum, så ska man inte vara rädd för att försöka etablera en rimlig norm. Det finns bara fördelar, både till vardags och i forskningssituationer. Och precis som vi i vårt arbete ska vara uppmärksamma på och förvalta byggnadernas lokala särdrag, så kan vi vårda de lokala orden.”*⁴⁰

I samtal med Göran Bergqvist säger han att han *”alltid funnit terminologin språkligt sett som intressant. För hur mycket internationellt/svenskt ska man använda?”*⁴¹ Han har inte tagit ställning i frågan själv men funderat omkring det. Göran som har ett långt yrkes-verksamt liv bakom sig tycker inte själv att han har märkt av en jättestor förändring inom språkbruket under sin verksamma tid. *”Visst förekommer variationer, säger Göran, t ex så säger man flerbostadshus idag istället för flerfamiljshus”.* Fler exempel är det vi idag kallar slamfärg som förut t ex hetat vattenfärg. Det vi i dag kallar kokt (oxiderad) linolja har kallats linoljefernissa. *”En halvfransk dörr på 1700-talet skulle vi i dag beskriva som en dörr med både hel- och halvfranska fyllningar”*⁴², skriver Anders Franzén.

Daniel Olsson har samma erfarenhet. Han skriver: *“Det kan vara svårt att finna rätt lokal benämning på olika byggnadsdelar, vilket ofta är fallet när man beskriver exempelvis om hälsingegårdar. Många begrepp som ofta används är sannolikt hämtade från Nordiska museets beskrivningar från tidigt 1900-tal, exempelvis 'tredingstak' istället för det lokala begreppet 'skärtak', 'vedtak' istället för 'nävertak', 'förstukvist' istället för 'brokvist' osv. Det finns en poäng att fortsätta använda de lokala begreppen där det finns sådana alternativ så att dessa lever vidare. Någon lista över sådana lokala termer har vi inte utan det är nog sådant som man lär sig med tiden och genom att prata med äldre personer ute på gårdarna. Skulle det finnas någon mer allmän bank med termer (inte bara om hälsingegårdar utan allmänt) kanske man skulle använda denna.”*⁴³

Jan Perotti säger att *”det förekommer diskussioner om termer som förändrats, där det skett förskjutningar. Därför kan det vara svårt att använda termer.”*⁴⁴ Han tillägger även att han gärna skulle se att det fanns en nätbaserad sida där man kan se hur termerna används genom tiderna.

³⁹ Calle Ahlthoff (100413)

⁴⁰ Anders Franzén (100503)

⁴¹ Göran Bergqvist (100413)

⁴² Anders Franzén (100503)

⁴³ Daniel Olsson (100416)

⁴⁴ Jan Perotti (100414)

Det finns även termförskjutningar som tillkommit genom halvdan kunskap, t ex fastighetsmäklarnas uppfunna 'franska balkong' som inte finns dokumenterad i litteraturen,⁴⁵ påpekar Anders Franzén.

Arkitekturtermernas variationer är förvillande och det saknas ett utredande forum. Antikvarien måste bli medveten om att dessa variationer existerar och hitta ett förhållningssätt till dem. Ett förhållningssätt kan vara att branschen anger en riktning för vårt språkbruk. Jag anser detta vara av stor vikt med tanke på våra samarbeten. Lotta Wistrand berör detta problem då hon skriver att: *"det finns en stor diskrepans mellan byggnadsvårdslitteraturens / byggnadsvårdens begrepp i förhållande till hantverkarnas. Vi pratar helt enkelt inte samma språk, använder olika termer för samma sak, vilket ofta leder till missförstånd. Här behövs en uppdatering."*⁴⁶

Så sammanfattningsvis kan man dra slutsatsen att ett bra kunskapsstöd inbegriper och förstår, allra helst behandlar, termernas utveckling och förskjutning.

2.3.2 Olika byggnadstyper

Ett bra kunskapsstöd täcker upp varierade och lokala byggnadstyper. Idag är det svårt att finna ett kunskapsstöd som behandlar Sveriges gemensamma bebyggelsehistoria. En sådan facklitteratur skulle förstås bli enormt stor, men har en stor efterfrågan. I samtal med antikvarier i Sveriges inland, så beskrivs avsaknaden av representerad inlands- och fjällbebyggelse. Många kommuner saknar helt eller innehar endast föråldrade byggnadsinventeringar. I Skåne t ex, skriver Johanna Hadmyr, saknar man att den skånska bebyggelsen med dess variationer inte representeras i den befintliga facklitteraturen.⁴⁷ Stefan Haase på Gotland, har samma upplevelse och skriver: *"Bebyggelsen här på ön är så pass speciell, att den inte så enkelt kan finnas med i någon allmän kunskapsbank."*⁴⁸

Utöver en övergripande redogörelse för Sveriges byggnadstyper behöver ett bra kunskapsstöd även ha hela tidsaxeln inräknad. Gällande den moderna bebyggelsen såsom industribyggnader och det som byggts efter miljonprogrammet, kan det vara svårt att hitta relevanta termer för dessa. De är sällan representerade i den vanligast förekommande litteraturen som berör traditionell arkitektur. Men källor kring den modernare bebyggelsen kommer vanligtvis när det finns ett historiskt perspektiv kring densamma.

⁴⁵ Anders Franzén (100503)

⁴⁶ Lotta Wistrand (100423)

⁴⁷ Johanna Hadmyr (100416)

⁴⁸ Stefan Haase (100419)

2.3.3 Djup detaljering

Ett bra kunskapsstöd, som har för avsikt att användas av fackmän, bör ha en djup detaljriktighet. Ett verk som redovisar olika detaljskikt och där noggranna beskrivningar ges om *"allt från kolonnordningar till dörrar från 1600-talet"*⁴⁹, anser bl a Eva-Lotta Erlingsson, ingår i ett bra kunskapsstöd. *"Idag finns många småkällor, men ett bra kunskapsstöd behöver vara komplett så att man inte behöver misstänka att det finns mer material som inte visas."*⁵⁰ påpekar Britt Wisth.

2.3.4 Rikt med illustrationer

*"Ett bra kunskapsstöd har rikt med illustrationer som är rikstäckande!"*⁵¹ säger Johanna Hadmyr. Det produceras en stor del böcker inom byggnadsvård som inte är riktad till fackmän. Böckerna innehåller många vackra bilder, men saknar relevant fakta för den professionella. En bra källa är ett fackmässigt illustrativt lexikon som underlättar vid förklaringar och beskrivningar. Detta bekräftas även av Catarina Sundelin.⁵²

2.3.5 Litteratur eller nätbaserat

Vilket medel, litteraturen eller nätbaserade, är den främst använda? Felicia Alfredsson skriver att *"arbetet givetvis underlättas om exempelvis arkivmaterial har digitaliserats, men känslan av att sitta och vara en del av historien betyder mycket"*.⁵³ Att kunna söka sin fakta på internet är till stor nytta, men en komplettering med annan litteratur brukar vara nödvändigt. Visst tar det extra tid, men man hittar ofta något i böckerna som man tidigare missat. En tryckt skrift inger ett större förtroende och känns mer gedigen när man kan hålla den i sin hand. Det tryckta ordet andas historia och dignitet. En digital information kan upplevas mer oseriös, framförallt ur källhänvisningssynpunkt. Till sin fördel är den dock oerhört enkel och snabbsoekt. Idag arbetar alla framför en dator och har därmed "bokhyllan" framför näsan.

Det är även ett faktum att man måste veta hur kunskapsstödet är tänkt att användas. Ska det fungera ute i fält, då är det kanske ett krav att man kan stoppa det i fickan. Ska det fungera som stöd vid t ex beskrivningar, så skulle ett nätbaserat stöd fungera lika bra. Vill man däremot använda innehållet för att argumentera omkring vid t ex ett kundmöte, så kanske man önskar ett bundet material. Jag anser att utförandet går i direkt linje med motivet av kunskapskällan. Trots att vi ägnar så stor tid framför datorn, och att det därmed vore självklart med ett nätbaserat, så får vi inte glömma att vårt yrke också är praktiskt. Är vi i fält så bör vi

⁴⁹ Eva-Lotta Erlingsson (100413)

⁵⁰ Britt Wisth (100414)

⁵¹ Johanna Hadmyr (100416)

⁵² Catarina Sundelin (100414)

⁵³ Felicia Alfredsson (100420)

ha kunskapen med oss. En bra kunskapskälla kan därmed finnas på båda sätt, men det krävs att författaren förstår sin marknad.

2.3.6 Lätt sökbart

Av stor vikt för att ett kunskapsstöd ska vara bra är att det är lätt sökbart, påpekar bl a Jennie Sjöholm.⁵⁴ Inte minst ur den tidsaspekt som tidigare tagits upp så är detta av stor vikt. Kunskapsstödet måste vara lätthanterligt och lättförståeligt. Dagens arbetssituationer kräver vår fulla uppmärksamhet, engagemang och tid. Ofta har vi för lite tid men vill ändå ge vårt fulla engagemang. Detta ställer stora krav på de källor vi använder oss av. Det som avgör är sökbarheten. Det spelar ingen roll hur detaljerbart innehållet är, eller hur väl det räknar in hela vår nationella bebyggelse; kan man inte på ett lätt och smidigt sätt hitta informationen, så används heller inte källan.

2.3.7 Källhänvisning

En bra kunskapskälla **måste** ha en pålitlig och lättillgänglig källhänvisning. Det är av stor vikt att kunna styrka en förklaring, ett påstående eller kunna fördjupa sig i en nyvunnen kunskap. Trovärdigheten är A och O i yrket.

2.3.8 Exempel på bra kunskapsstöd

”Arkitektur- ett stilhistoriskt bildlexikon” av Wilfried Koch.

”Om man är ute efter ett specifikt ord eller term så är det bästa idag på marknaden.”⁵⁵

“Det bästa, framförallt när det gäller kyrkor.”⁵⁶

”Byggnadernas särdrag” av Urve Lepasoon

”Byggnadernas särdrag använder jag ofta. Färgsättningar med färgskala finns med i den vilket ofta saknas.”⁵⁷

”Arkitekturtermer” av Jan Torsten Ahlstrand

“Arkitekturtermer är bra för den ger termerna på olika språk. Ofta jobbar man med enkla saker, och då finns det mycket vardagliga termer som man förväntas kunna. Som man inte kan.”⁵⁸

”Byggandets ord” av Gunnar Dravinek

⁵⁴ Jennie Sjöholm (100416)

⁵⁵ Emma Hedar (100414)

⁵⁶ Okänd

⁵⁷ Jan Perotti (100414)

⁵⁸ Johanna Hadmyr (100416)

“Byggandets ord är bra för här finns källhänvisningar till termerna samt illustrationer.”⁵⁹

”Så byggdes villan - Svensk villaarkitektur från 1890-2010” av Cecilia Björk, Lars Nordling och Laila Reppen

“Jag saknade en bok som berörde modernare byggnadsdelar, bara t.ex. frågan om man ska skriva 'fanerdörrar', 'gabondörrar' eller 'fanerade gabondörrar' tog sin tid. Men nu har det ju kommit en bok – 'Svensk villaarkitektur från 1890-2010' som jag önskade hade funnits tidigare. En jättebra bok.”⁶⁰

2.3.9 Analys av kunskapsstöd; ”Så byggdes villan – Svensk villaarkitektur från 1890-2010”

Jag har valt ut ett av ovanstående uttalade bra kunskapsstöd. Valet hamnade på ”Så byggdes villan” då den är den senast utgivna, år 2010, och har ett tidsspektra som sträcker sig fram till nutid. Boken är gedigen i sin form och givetvis så analyseras den utifrån de tidigare framtagna kriterierna för en god kunskapskälla.

”Så byggdes villan” syftar i huvudsak på arkitekturens utveckling, men också på villa-byggandet som en del av samhällsbyggnadsprocessen med politiska och ekonomiska förutsättningar och teknisk utveckling. Den avser även att öka förståelsen för den enskilda villan, dess arkitektur och historia.⁶¹

Förståelse för den arkitekturhistoriska terminologins variationer

Några specifika förklaringar kring terminologins eventuella skillnader finns inte med i boken. Däremot så finns det baktill en separat ordlista för använda termer med förklaringar.

Olika byggnadstyper

Bokens titel gör anspråk på den stora bredden av olika byggnadstyper. Den är dock väldigt tydlig i sin avgränsning. Redan i inledningen beskrivs samhällsplaneringens framväxt inom villarkitektur från antikens Rom till år 1890. För det var runt år 1890 som villabebyggelsen fick sin start i Sverige, i samband med tekniska landvinningar såsom ångbåtstrafik och snabbare järnvägsförbindelser.⁶² Det är troligtvis anledningen till att boken startar från det årtiondet. Därefter är boken strukturerad efter ett antal villaexteriörer, karaktäristiska för just det decenniet som de representerar. Totalt presenteras tolv decennier. De olika villakarakteriseringarna är ett resultat av besök i utvalda svenska kommuner. På så vis inkluderas intressanta lokala företeelser inom villaarkitekturen.

⁵⁹ Calle Althoff (100413)

⁶⁰ Jenny Vestlund (100421)

⁶¹ Cecilia Björk, Lars Nordling, Laila Reppen, Förord s 5.

⁶² Cecilia Björk, Lars Nordling, Laila Reppen, Sid 9

Djup detaljering

För varje decennium så analyseras tidsandan, stadsplaner, planlösningar och tidstypiska byggnadsdetaljer. Informationen är tillräcklig för att ge en god inblick i tidsandan och för att väcka intresse kring det skapade. Byggnaderna och dess inredning har inventerats grundligt. De har avstämts mot ritningar och bygglitteratur för att få fram det tidstypiska utförandet. Det finns dock en uppsjö av delar och detaljer som existerar parallellt under dessa tider. I denna bok så har endast vissa nedslag gjorts som bedömts symbolisera tiden.

Boken innehåller även ett kapitel som berör konstruktioner i de olika decennierna. Dessa beskrivs med ord och illustrationer.

I boken finns även egna kapitel som berör tidstypiska interiörer och tapeter. Här finns även en separat ritningsdel med uppmätta byggnadsdetaljer.

Rikt med illustrationer

Boken är rik på illustrationer. Varje decennium har ett uppförstorat exempel med fasad och utmarkerade tidstypiska byggnadsdetaljer. Informationen är ganska övergripande, men har ändå mått utskrivna. Därefter följer ett antal illustrerade exempel med till-hörande text. Varje decennium har även en detaljritning över tidstypiska entréer, beslag, armaturer och gatnummerskyltar. Här finns illustrerade fönster som är uppmätta på plats med ett litet tekniskt avsnitt, även det med illustration. Stadsplaner illustreras samt även planlösningar. Till sist redogörs för en hel ritning så som den kunde se ut vid tiden.

Litteratur/nätbaserad

Boken har ett mycket tilltalande format. Den har vackra illustrationer, ett lättläst typsnitt och ett enkelt upplägg. Den är gedigen och omfattande. Detta komplicerar givetvis om man tänkt att den ska följa med ut i fält. Boken kan lätt användas av läsaren genom att kopiera ritningar etc. Genom dess utformning så utgör boken ett gott exempel som tilltalar både fackmannen och den vanliga husägaren.

Lätt sökbart

Boken har en mycket genomarbetad uppbyggnad där varje kapitel är likt det andra. Detta gör att man får en god överblick och hittar enkelt. Den är tydlig i sin kapitelindelning med flikar och överskrifter. Innehållsförteckningen är även den tydlig och enkel.

Källhänvisning

Boken har en gedigen källhänvisning över litteratur, tidskrifter, kataloger, kommunala inventeringar och program samt webbplatser. De illustrerade villorna har även ett referensregister i boken bakre del.

Boken har dessutom imponerande undersökningar som en del av dess uppbyggnad. Undersökningarna utgörs dels av ett år av insamlade bostadsannonser från storstäderna, dels nedslag i olika delar av landet. Här redovisas även ett antal besök runt om i kommuner för

dokumentering och fotografering. Den insamlade informationen kommer även från genomgång av en mängd arkiv, äldre bygghandböcker, villakataloger, tidsskrifter, museum, fabrikanter samt internet. Det finns ingen källhänvisning inne i löptexten, utan listas i bokens bakre del.

Bedömning

Det är tydligt att författarna har många år av erfarenhet. De är alla författare till tidigare litteraturer inom branschen och är själva arkitekter. Boken ger fackmannen ett lätt sökbart verktyg att använda då hon/ han vill visa på tidstypiska detaljer. Den berör ren konstruktion med tillhörande ritningar, vilket är ovärderligt vid renoveringar. Kunskapen omkring villabebyggelsens utformning är banbrytande. Här finns inte så mycket information sedan tidigare vilket gör att det finns ett marknadsbehov.

I boken presenteras dock ett fåtal exempel på detaljer från olika epoker. Ytterligare exempel skulle förmodligen försvåra bokens lätthanterlighet men detta skulle kunna utvecklas. Boken skulle ännu djupare kunna redogöra för de arkitekturhistoriska termerna i de fall de är utpekade på en illustration.

Avslutningsvis så anser jag att boken är en god hjälp till självhjälp. Jag tycker den är ett bra exempel på hur vi kan nå ut med informationen på ett attraktivt och informativt sätt. Förhoppningsvis kan detta generera en mer genomtänkt renovering hos framtidens husägare.

2.4. VILKA BEHOV FINNS INFÖR ETT NYTT KUNSKAPSMATERIAL?

Detta kapitlet frångår i viss mån temat arkitekturhistoriska termer då det är mer över-gripande behov som återges. Det framkom så många viktiga önskningsar att jag valde att redogöra för dem här trots avvikelser. På längre sikt är dessa behov viktiga för förståelsen och framarbetningen av ett nytt kunskapsstöd inom den arkitekturhistoriska terminologin.

I kontakt med mina informanter så har behoven varit en nyckelfråga i min uppsats. Svaren har varit mycket varierade – allt från att det inte finns behov till att behovet är omätbart. Bengt Ljung skriver: *"För övrigt är det nog så, att i dagens informations-samhälle är det ingen brist på källor. Problemet är snarare att hitta dem och hur man ska dricka ur dem om man lyckas finna dem."*⁶³ Mikael Traung är inne på samma spår och säger att *"det är främst kvalitén på materialet snarare än kvantiteten man efter-frågar."*⁶⁴ *"Och behovet växer, anser Anders Franzén, vartefter de kultur- och tekni-khstoriska värdena ges allt tydligare utrymme i planering och byggprocess. Men ingen bjuder in oss, utan vi antikvarier måste själva ta för oss och ta plats i nya PBL - med full kunskap om paragraferna."*⁶⁵ Detta innebär att det initialt anses finnas behov av nytt kunskapsstöd, trots den mängd som produceras. Men kraven på stödet är stort. Nedan redogörs för befintliga behov inom vår bransch.

2.4.1 Illustrationer

Likt mina egna erfarenheter så påvisar en stor del av mina informanter om vikten av ett bildlexikon. Behovet är nog i många fall större vid kortare arbetslivserfarenhet, men troligtvis lika viktigt genom hela arbetslivet. Situationer uppstår då vi letar efter en term på en byggnadsdetalj; vi vet hur den ser ut, men inte dess riktiga term påpekar bl a Victoria Ask, Anna Rodin och Maria Görts.⁶⁶ Den situationen är idag svår, för hur söker man vidare därifrån?

Situationen kan även vara sådan att man önskar en illustration till hjälp vid förklaringar inför en kund. Det upplevs ofta svårt att beskriva tidstypiska delar och detaljer i ord. En bild däremot, säger allt. Lena Thor bekräftar att med många bilder och exempel skulle man detaljerat kunna återge ett flertal smådetaljer i olika nivåer.⁶⁷ Detta är till stor nytta för egen kunskap, men även vid kundmöten.

2.4.2 Kyrkoarkitektur

Många antikvarier i Sverige arbetar med vårt kyrkoarv. Behovet av kyrkolitteratur och termer varierar. En ordlista för kyrkobyggnader/inventarier saknas enligt Kristoffer Sjö och Anders

⁶³ Bengt Ljung (100416)

⁶⁴ Mikael Traung (100415)

⁶⁵ Anders Franzén (100503)

⁶⁶ Victoria Ask (100423), Anna Rodin (100416), Maria Görts (100413)

⁶⁷ Lena Thor (100421)

Franzén.⁶⁸ Det finns här och var, men ingen komplett samlat källmaterial. Därför måste man söka i flertalet böcker. Andra informanter lägger ned fler timmar än önskat, i t ex kyrkoarkivet och i kommunens stadsbyggnadskontor (vid nyare objekt). Till exempel finns mycket knapphändig information kring gravkapell menar Bodil Mascher.⁶⁹ Det finns dock informanter som anser att kyrkolitteraturen med inventeringar i stort är bra. Man kan nog anta att informationen och inventeringarna ser olika ut i landet och att en genomgång av befintligt material bör utföras.

2.4.3 Nätbaserade kunskapsbanker

Trots att det redan på nätet existerar ett flertal webbsidor och bloggar, så är behovet av en samlade webbsida stor. Webbplatsen skulle kunna ha ett flertal funktioner enligt min undersökning, alla utifrån informanternas separata behov. Ett flertal svar löd dock kort och gott att ett nätbaserat kunskapsstöd behövs. Nedan redogörs för de delar som det framkom ett behov inom:

Samtals/diskussionsforum – Hit skulle man kunna vända sig med olika frågor. Möjlighet skulle även finnas att lägga in information om- och länkar till byggnadsvårdsprojekt eller rapporter där en företeelse eller ett material beskrivs noggrannare. Ett exempel på detta är den “agrarhistoriska listan” som nämns av Helen Sjökvist och är en sändlista som fungerar inom agrarhistoriska kretsar.⁷⁰ Genom denna är det möjligt att skicka en fråga om en specifik företeelse man stött på. En liknande lista skulle alltså kunna vara ett enkelt sätt att bli tipsad om bra forskningsprojekt, litteratur, byggnadsvårdsprojekt mm som kan bidra med information för att lösa en frågeställning. Framförallt finns behovet av byggnadstekniska spörsmål, energieffektivisering, tekniker och restaureringsprinciper. ”*Om man inte varit i branschen så länge så kan en sådan sida vara direkt avgörande för att kunna referera till tidigare genomförda projekt*” anser Julia Cronqvist⁷¹. Befintliga byggnadsvårdsforum presenteras i bilaga 2.

En samlingsplats för hantverkare i det aktuella närområdet – Det upplevs som ett problem att hitta kunniga hantverkare och Eva Karlsson påpekar att det går mycket tid till att leta över hela landet inför offertutskick etc.⁷² Det finns dock vissa län som har sammanställt en lista över hantverkare inom byggnadsvård.

Samlingsplats för arkivregister – Det behövs en samlade sida där arkiv har register till sina samlingar. Arkivsökning är en stor del av antikvariens arbetsutövande. Det är här vi finner den specifika kunskapen om byggnaden vi arbetar med. Arkivsökandet är tidskrävande och kan ibland vara svårsökt. Material har förflyttats och vad som finns i de olika arkiven tar tid

⁶⁸ Kristoffer Sjö (100426), Anders Franzén (100503)

⁶⁹ Bodil Mascher (100416)

⁷⁰ Helen Sjökvist (100421)

⁷¹ Julia Cronqvist (100415)

⁷² Eva Karlsson (100416)

att finna. Idag ägnas många arbetstimmar till att besöka och gå igenom källorna. Detta har resulterat i ett behov av ett digitaliserat och lättillgängligt arkivmaterial på nätet. Det skulle vara till stor nytta om offentliga arkiv kunde nås via en gemensam länk/portal. Detta uttrycker ett flertal informanter.⁷³

Lagar - Många antikvarier arbetar med att tolka lagen. Denna uppgift har skapat behov av att se exempel på hur man tolkar lagen. Lena Boox skriver att man *”önskar exempel på bra omvandlingar och hanteringar av miljöer och exempel på bra skrivningar i planer och program.”*⁷⁴ Att kunna studera bra Miljökonsekvensbeskrivningar⁷⁵ etc är exempel på vad informanter skulle vilja kunna hitta lätt på nätet.

2.4.4 Övergripande nationell bebyggelsekunskap

Som tidigare kapitel beskrivit, så finns det ett stort behov av en rikstäckande källa för vår bebyggelse. Ibland vill man veta mer om specifika hus, *”t ex tullhus, pörten, jordkällare och båthus”*⁷⁶, säger Eva Wockatz. Hur ser de ut i landet och länet? Det finns en del av vårt nationella arv som inte representeras i så stor grad i våra allmänna kunskapskällor. Mest bristfälligt anser man det vara i inlandet och i fjällen. Där finns det knappt något kunskapsunderlag, påpekar Andreas Grahn.⁷⁷

Det är även så att byggnadsvård för yngre byggnader, dvs. från mitten av 1900-talet och framåt, är ämnen som blir mer och mer aktuella. Detta bekräftar Britt-Marie Lennartsson.⁷⁸ Behovet av stöd inför de nya frågeställningarna ökar därmed.

Ytterligare ett kunskapsstöd som efterfrågas är en nationell översikt över förekomsten av olika typer av byggnader/fenomen från olika tider, anser Andreas Grahn.⁷⁹ För att detta skulle kunna genomföras behövs aktuella byggnadsinventeringar i landet som är digitaliserade. Därefter skulle de kunna bearbetas och sökas digitalt. Detta skulle vara en stor resurs.

2.4.5 Byggnadstekniska kunskaper

Energifrågor, isolering mm i äldre byggnader är ämnen som behöver utvecklas. Detta är någonting som den byggnadsantikvariska utbildningen inte omfattar. Här använder vi oss till stor del av experter. Men vi skulle tjäna på att hitta en gemensam plats för dessa frågor.

⁷³ Britt Wisht (100414), Lotta Wistrand (100423), Staffan Nilsson (100423), Margareta Cramér (100414).

⁷⁴ Lena Boox (100419)

⁷⁵ MKB

⁷⁶ Eva Wockatz (100423)

⁷⁷ Andreas Grahn (100415)

⁷⁸ Britt-Marie Lennartsson (100419)

⁷⁹ Andreas Grahn (100415)

2.4.6 Arkitekturtermernas variationer

Det terminologiska språkets variationer har visat sig medföra en del frågetecken. Från olika håll visar det sig finnas önskemål om en mer allmän bank med termer där även lokala termer hämtats upp. Detta är av stor vikt så vi inte förlorar lokala angelägenheter som är en del av vår historia. Anders Franzén anser att *”vi får utgå från de termer som varit längst i bruk i litteraturen, hos Erixon, Rentzhog och andra auktoriteter. Icke att förglömma de äldre författarna såsom Rothstein eller Valfrid Karlson. Samt vara beredda på lokala varianter, och aktivt bevara dem vid sidan av de mera allmängiltiga orden.”*⁸⁰

2.4.7 Internationell fakta

Utländsk litteratur och rapporter om kulturmiljövård har av någon anledning dålig spridning i Sverige, kanske för att förhållandena är så olika. *”Men just därför kunde det vara intressant att ta del av t ex diskussionerna kring avstängda kyrkor i England och andra länder”*⁸¹, skriver Jonas Haas.

2.4.8 Utveckla befintliga källor

I tidigare avsnitt i uppsatsen har det redovisats ett antal kunskapskällor som används i fält. Så snart ett nytt behov utkristalliserar sig kan det te sig onödigt att bygga upp någonting helt nytt från grunden. Med andra ord, det borde finnas möjlighet att vidareutveckla de redan existerande kunskapskällorna. Först och främst är det de nätbaserade källorna som har potential till utveckling.

Riksantikvarieämbetes roll

I enkätundersökningen visade ett flertal svar att man önskar ett nationellt samlat arkiv med kunnig personal. Mats Persson påpekar att RAÄ förr betraktades som en kunskapsmyndighet, i likhet med Naturvårdsverket.⁸² Vad kan då inte vara bättre än att RAÄ, som är vår huvudmyndighet, bedriver detta samlade kunskapsarkiv? Idag saknas ett allmänt kunskapsstöd som innefattar mångkunniga antikvarier/tekniker, var och en specialister på sitt ämnesområde. De sakkunniga skulle kunna bistå som handläggare, även som rådgivare där de åker ut i landet och möter fältarbetare. Tidigare har det funnits specialister inom puts, timmer, måleri, sten, orgel, textil, kyrkobyggnad, stadsplanering och PBL på RAÄ. Sedan början av 1990-talet så finns dessa inte mer. Denna centrala myndighetskälla saknas då varje län/kommun inte kan skaffa sig detta.⁸³ Genom att återge RAÄ denna funktion skulle fältarbetet bli effektivare, säkrare och lättare. De skulle kunna vara behjälpliga gällande

⁸⁰ Anders Franzén (100503)

⁸¹ Jonas Haas (100420)

⁸² Mats Persson (100416)

⁸³ Mats Persson (100416), Mia Geijer (100419)

material, metod och värdering. Det skulle även ge ett enhetligare sätt att hantera frågorna på i Sverige.⁸⁴ Leif Göthberg skriver: *“Vi har varit med i en diskussion med ämbetet, Statens Fastighetsverk, bygginfo, arkitekter inom byggnadsvård, Byggnadshyttan på Gotland m fl om en eventuell restaurerings-AMA. Slutsatsen blev att detta är svårt. Alla objekt har så olika förutsättningar.”*⁸⁵ Genom detta kan vi dra slutsatsen att det finns ett behov av detta och att man försökt hitta lösningar. Men också svårigheten med densamma.

RAÄ bedriver idag en nätbaserad sida som är flitigt besökt. Här finns bl.a. bebyggelseregistret och materialbanken. Bebyggelseregistret är en sida där man kan söka byggnader i Sverige och ta del av deras karaktäriseringar och värderingar. Registret anses dock vara svårarbetat och bl a efterfrågar Olof Edin en mer lättarbetad variant.⁸⁶

Materialbanken är en sida där man söker och finner information om diverse material. Även om Materialbanken är omfattande, så uppfattas den vara utan konkret hjälp då den är mycket allmänt hållen anser Staffan Hansing⁸⁷. Innehållet saknar detaljer. Ofta beskrivs stora rumsligheter men hur benämns t ex fönsterdelarna? RAÄ borde samla in mer material.

Ytterligare en flitigt använd websida är Wikipedia. Den innehåller ett flertal termer med beskrivningar. Dessa vore utmärkta att utveckla eftersom konceptet redan finns och det är bara att fylla på.⁸⁸ Man måste dock vara uppmärksam på källhänvisningen inom Wikipedia då den kan vara bristfällig.

Ett lite mer kreativt förslag kom in från en informant; en spelapplikation för Iphone! *”Varför inte en spelapplikation för iPhone med olika vackra hus från olika epoker. Trycker man på en byggnadsdetalj får man upp tre alternativa ord och trycker man rätt svar får man poäng!”*⁸⁹ säger Göran Skoog.

⁸⁴ Jonas Haas (100420)

⁸⁵ Leif Göthberg (100423)

⁸⁶ Olof Edin (100419)

⁸⁷ Staffan Hansing (100423)

⁸⁸ Staffan Hansing (100423)

⁸⁹ Göran Skoog, Arkitekt Göran Skoog AB (100420)

2.5 EFTERFRÅGAN AV NYTT MATERIAL - Vem önskar vad?

För att lättare kunna se om behoven är direkt anslutna till arbetsuppgifter har jag sammanställt de svar som kom in under vilken typ av arbetsplats man finns på.

2.5.1 Antikvarisk konsult – önskemål

Sammanfattningsvis efterfrågade den tillfrågade antikvariska konsulten främst information som lätt kan delas in i två punkter:

1. Behov av ett utvecklat stilhistoriskt lexikon.

Då det i många fall kan vara svårt att förklara vad någonting är i ord är det lättare att kunna visa upp en bild. Lexikonet skulle ha en hög detaljeringsgrad samt inkludera modern bebyggelse.

2. Behov av en nätbaserad sida med en viss interaktivitet.

Här ska man kunna lägga in information om/länkar till projekt eller rapporter där en företeelse eller ett material beskrivs noggrannare. I retur får man ta del och bli tipsad om bra litteratur, pågående och avslutade projekt, etc.

De två punkterna visar på ett fältbaserat stöd där uppgiften ligger nära byggnaden. Behovens karaktär är specifika och tidssparande.

2.5.2 Antikvarie vid kommun – önskemål

Antikvariens behov vid kommunen kan delas upp i två punkter:

1. Ett utförligt “omvänt” lexikon.

Detta skulle vara till stor hjälp t ex i argumentationen med bygglovsärenden då man idag uppfattar att det saknas böcker med bilder över tidstypiska exempel.

2. Alla kommunens arkiv har en gemensam arkivbank.

Där kan antikvarien tillgå digitala arkiv som t ex byggnadsritningar.

Den första punkten handlar om att ha stöd vid en diskussion som annars kan te sig svår och långdragen. Den andra punkten handlar om en effektivisering av arbetsuppgifterna. För tillfället så arbetas det just nu fram en maillista mellan kommunantikvarier där man kan ta hjälp av varandra och ge tips in i olika arbetssituationer.⁹⁰

⁹⁰ Kontaktperson; Terese Myrin, Karlstad kommun.

2.5.3 Antikvarie vid Länsstyrelser – önskemål

Antikvarien vid Länsstyrelsen efterfrågade i huvudsak två delar:

1. En uppdaterad databas med olika uppgifter.

Databasen skulle främst innehålla nationella översikter över hur förekommande byggnader är från olika tider. Den skulle redovisa för byggnadsmaterials priser, samt vara ett samlat forum för byggnadsvårdsfrågor.

2. Ett tydligare stöd från RAÄ som ett kunskapsforum.

Detta forum skulle innehålla information, litteraturtips, expertiskunskap och hjälp inom byggtekniska frågor. Detta skulle även ge ett enhetligare sätt i landets länsstyrelser att hantera frågorna på.

Dessa två punkter är starkt knutna till yrkets utövande och handlar om att lösa uppgifterna på ett effektivare, säkrare och lättare sätt.

2.5.4 Antikvarie vid museum – önskemål

Det fanns ett tydligt behov som togs upp av ett flertal antikvarier vid museum. Detta gällde behovet av en nätbas som behandlade typhus med termförslag. Här önskar man en lättillgänglig information med stor detaljeringsgrad.

2.5.5 Restaureringsarkitekt – önskemål

Behoven från restaureringsarkitekterna gällde främst en sammanställning av arkitekturtermer. Däri ligger de "allmänna" termerna, vilka många bör känna till, men även de termer som används inom varje yrkeskår, t ex hantverkarna. Detta behov är ett resultat, anser jag, av arbetets form. Här möts de olika yrkeskårerna inför ett gemensamt uppdrag och behöver därav tala samma språk.

3.

KONSEKVENSER AV BEHOV: ETT NYTT
KUNSKAPSSTÖD!

3.1 FÖRSLAG TILL NYTT KUNSKAPSTÖD

Min utgångspunkt i denna uppsats var att jag upplevde ett behov på marknaden av ett nytt kunskapsstöd för den arkitekturhistoriska terminologin. Behovet utgick helt och hållet från min yrkessituation. Jag efterfrågade helt enkelt ett material som kunde öka min kunskap inom ämnet samt effektivisera arbetet. Detta har resulterat i ett projekt som växt och växer sig fram. Målet är att skapa ett bildlexikon. Till grund för projektet finns ett synsätt på byggnader som innebär att kunskapen om dem måste spridas. Genom kunskapsspridningen ökar medvetenheten och därmed synen på vår byggda miljö.

3.1.1 Behovet bekräftat

I min undersökning så har samtal och enkäter bekräftat behovet av nya kunskapsstöd. Min ursprungliga tanke av ett stöd inom de arkitekturhistoriska termerna fick ta ett steg tillbaka när jag upptäckte att samtalet kring vilka behov som finns inom yrkeskåren var så aktuellt för många. Ett flertal viktiga behov som låg utanför ramen för den arkitekturhistoriska terminologin redogjordes och det blev omöjligt för mig att inte även redogöra för dem i uppsatsen. Istället för att låta de ”utanförliggande behoven” problematisera min uppsats ämne så såg jag möjligheten att utveckla ett material som kan inkludera dem.

Det jag initialt fann intressant var att ett nytt kunskapsstöd inom terminologin var behövligt hos både nyutexaminerade som hos yrkeserfarna. Enda skillnaden som visade sig var att behovet av detaljrikedom var av större vikt hos de mer yrkeserfarna.

Behovet av kunskapsstöd av detta slag fanns på både den privata marknaden som på länsstyrelsen, trots de olika arbetsuppgifterna. Självklart så graderades det olika, men då det tangerar till något så grundläggande som terminologin så finns det nog ingen som vågar påstå att hon/han är fullärd.

Genom bra och intressanta samtal har tankarna omkring utformningen av ett nytt stöd både utvidgats och dragits tillbaka. Framförallt så har källans användare utkristalliserat sig. Att bygga ett nytt kunskapsstöd kräver stor efterforskning. Som i tidigare kapitel redovisats så finns det enorma variationer inom ämnet arkitekturtermer, både geografiska variationer och genom termförskjutningar ur ett tidsperspektiv. Dessa bör redovisas med respekt. Dock så anser jag inte att det får begränsa skapandet av ett lexikon.

3.1.2 Bildlexikon

Mitt konkreta förslag är att skapa ett arkitekturhistoriskt bildlexikon. Som tidigare nämnts, både genom mina egna erfarenheter och av enkätundersökningen, så är det idag omöjligt att ta reda på en terms rätta benämning. I många fall så vet jag hur den ser ut, men kan genom

enbart den kunskapen inte finna dess rätta begrepp. Har jag däremot sedan tidigare benämningen på termen och undrar vad den beskriver, då är det bara att slå i något av de befintliga lexikonerna. Men i omvänd ordning så finns det idag inget kunskapsstöd. Detta problem bekräftas av många av mina informanter.

Genom ett bildlexikon tror jag att kunskapen kring termerna skulle öka. Jag är övertygad om att termen tillsammans med en illustration ger ett tydligt och beständigt intryck. Via ett bildlexikon skulle inte bara kunskapen kring termerna hos fackmannen öka, det skulle även kunna användas i syfte att tydliggöra en beskrivning inför kund. Genom att presentera en tidstypisk illustration kan vi tala samma språk och behöver inte i samma grad riskera att yrkeskårens språkliga skiljaktigheter leder till missuppfattningar.

Jag tror att ett bildlexikon skulle:

- Effektivisera arbetet
- Ge djupare kunskap om byggnadsdetaljer
- Vara till hjälp vid beskrivningar och inventeringar
- Vara till hjälp vid kundkontakt
- Kunna redovisa termernas variationer på ett begripligt sätt
- Kunna redovisa byggnadstypers förekommanden i landet

För att detta skulle kunna genomföras är det nödvändigt att bildlexikonet är:

- Användarvänligt
- Lätt sökbart genom epoker

Som en bonus, och även ett mål, är att bildlexikonet är

- Tilltalande för allmänheten

3.1.3 Utformning

Utifrån punkterna ovan, är det av stor vikt att författaren av ett sådant bildlexikon har en klar uppfattning om målgruppen och dess behov. Detta påverkar i sin tur utformningen.

Litteratur

Min ursprungliga tanke var att skapa en liten bok, som lätt skulle kunna rymmas i väskan vid inventeringar. Boken skulle därför främst rikta sig till yrkesverksamma, och som en introduktionsbok till studenter. I boken skulle kapitel delas in i epoker. Troligtvis skulle det finnas en bok som berörde olika typer av byggnader, t ex trähus, stenhus, stads- och landsort samt kyrkor. Dessa skulle tillsammans kunna utgöra en serie böcker. Att lägga de olika

byggnadstyperna i samma bok är givetvis möjligt, men blir svårare att ta med i fält. Frågan kvarstår dock omkring nödvändigheten av att kunna ta med litteratur ute i fält.

Varje epok i lexikonet utgår från ett antal karaktäristiska byggnader, lite likt boken "*Så byggdes villan, svensk villaarkitektur från 1890-2010*"⁹¹ och bygger på illustrationer. I varje illustration finns sedan en markering som pekar ut aktuella termer för olika delar och detaljer. Enkelt, konkret och okomplicerat. Lexikonet skulle inte ha för avsikt att ge mer information än just benämningen. Önskas vidare beskrivning finns den att finna i befintliga terminologilexikon. När man har termen klar så kan man därefter söka efter förklaringen. Boken skulle på så vis fungera som en handbok till befintliga lexikon.

Nätbaserat

Min andra tanke är en utveckling av ovanstående bok, fast nätbaserad. Då det finns ett antal ytterligare funktioner som jag önskar att tillföra, så skulle ett bundet material vara begränsande. En nätbaserad källa skulle utgöras av information som genom egna erfarenheter och uppsatsens undersökning vuxit fram. Detta material ingår inte direkt under den arkitekturhistoriska terminologin. Ett bundet material har inte samma förutsättning att expandera utan att förlora i enkelhet och tydlighet. Det skulle skapa en allt för komplicerad och svåränvänd bok. Omfånget skulle bli för stort och otympligt. Däremot skulle detta vara fullt möjligt via en nätbaserad sida.

På den nätbaserade sidan skapas, likt i boken, en epokindelning med ett antal typhus. Via typhusen har varje del och detalj en egen dold knapp i illustrationen för djupare detaljeringsgrad. I ett nytt fönster skulle man kunna läsa om språkliga variationer och förskjutningar av dess terminologi samt hur vanligt förekommande fenomenet är.

En nätbaserad sida skulle kunna vara indelad i olika kapitel som berör olika variationer av bebyggelse och dess representation i Sverige. Väl inne i det valda kapitlet är det uppbyggt på samma vis, med dolda knappar i varje illustration för vidare fördjupning inom densamma.

Ett nätbaserat material bör utformas till att var utskriftsvänligt. Med detta avses att användaren bör kunna göra ett eget urval av aktuella källor och skriva ut. Sidorna ska sedan kunna användas vid inventeringar, beskrivningar och andra tillfällen då det finns behov att inför en kund visa en illustration. Materialet ska kunna användas även utanför dataskärmen.

Avgränsningar och möjligheter

De ovanstående förslagen på litteratur eller nätbaserad källa avser inte att redogöra för tekniska aspekter på vår bebyggelse. Syftet är endast att ge de rätta termerna och dess

⁹¹ Leila Reppen, Cecilia Björk, Lars Nordling, 2009.

tillhörande förklaring, hur de används samt redogöra för terminologiska förskjutningar och i vilken utsträckning de är förekommande.

Ett bundet material har fördelen att det känns gediget och har en stor användargrupp.

Arbetsfältet utgörs av antikvarier i varierade åldrar och med olika internetvana. Ett nätbaserat material skulle därför troligtvis inte vara lika brukat som en bunden variant. Det kan krävas att den nätbaserade sidan ligger som din favorit i webbläsaren och att du har använt den några gånger för att veta hur man gör. Ett bundet material skulle därför kunna locka en större grupp. En bok kan även kännas enklare att snabbt ha till hands och bläddra i genom god översikt. Detta bekräftas bl a av Terese Myrin som beskriver hur hennes arbetsplats, trots ett flertal bra och tillgängliga nätprodukter, ändå vänder sig till tunga böcker för att bläddra i.⁹² En ytterligare aspekt är att en bok som man har lagt pengar på får en större vikt än en digital produkt.

En nätbaserad sida har dock fördelen av att ständigt kunna expandera och revideras. Då verkligheten hela tiden förändras i takt med att vår bebyggda miljö och språkbruk utvecklas, så skapar detta ett krav på kunskapsstödet aktualitet. Ett material som är alltför låst i sina former kan bli svåränvänt i längden. För att möjliggöra en sådan expanderande källa krävs att det finns en tillgänglig operatör/skapare. Att en ensam operatör står för revideringen av materialet kräver stor tillgänglighet och förståelse för yrkesrollers variationer samt en undersökande karaktär. I förlängningen skulle det vara en svår uppgift då sidan avses att fungera över en lång tid. Ett flertal behöver agera operatörer för att få ett heltäckande och aktuellt material. Alternativet kan vara att låta materialet vara tillgängligt för revidering av en utvald grupp aktörer inom fältet. En tillåten och öppen dynamik får dock aldrig tumma på källkritiken, vilken kan komma att bli en fråga om man lämnar ett öppet forum som formas av en större grupp. Ytterligare ett alternativ kan vara att en myndighet får styra ett sådant material, t ex RAÄ.

Den nätbaserade sidan kan även utvecklas till ett fungerande forum för diskussioner, utbyte av erfarenheter samt ge utrymme för andra byggnadsvårdsfrågor såsom material och teknik. Men i första hand så avser den att beröra de arkitekturhistoriska termerna.

3.1.4 Konsekvens av utvecklad kunskap, av ett bildlexikon

Syftet med att den antikvariska yrkesutövaren ständigt ska utbildas och tillgodogöra sig kunskap, är för att den ska föras vidare. Ett bildlexikon skulle kunna vara ett led i den utvecklingen. Att skapa utvecklade kunskapsstöd till fackmän är för att kunskapen i förlängningen ska gå vidare till allmänheten. Kunskapsstödet kan även inspirera allmänheten att på egen hand söka kunskap i antikvariska spörsmål.

Intresset för byggnaders delar och detaljer uppstår hos allmänheten när det finns ord för dem. Detta utmanar en antikvarie att använda sig av språket. Efter att ha sammanställt mina

⁹² Terese Myrin (100511)

informanternas synpunkter omkring branschens fackspråk, så skiljer sig åsikterna åt. En del anser att vårt språk bör användas i större grad för att skapa respekt för vårt kunnande. För att visa att det finns ett språk som förenar branschen. Andra menar att språket skapar barriärer i de sammanhang man rör sig i. Att det inte finns tid till förklaringar. Man säger att språkbruket måste få variera beroende på vem man talar med. Till hantverkarna använder man olika språk. Man förenklar för att förtydliga saker ibland men vill helst vara så korrekt man kan⁹³, menar Eva-Lotta Erlingsson och Catarina Sundelin. Vissa svar sade däremot att man försöker undvika att använda termer i kommunikationen utåt. Alla är dock överens om att man i skrift använder de korrekta benämningarna. *"Naturligtvis är det bra att veta hur olika saker betecknas och att uppgifterna man använder sig av är korrekta. Men ändå försöka sträva efter att skapa kommunikation som så många som möjligt kan ta till sig och förstå"*⁹⁴, skriver Daniel Olsson.

Min undersökning har visat hur en av de mest brukade kunskapskällorna är den mänskliga källan, dvs kollegor och hantverkare, Detta bidrar till ytterligare krav på enhetlig kommunikation. Missförstånd bidrar inte till någonting positivt och är skadligt för vår yrkeskårs rykte. Vi måste stärka vårt gemensamma språk så att vi inte, för att referera till Anders Franzén⁹⁵, endast utgörs av tryckare.

Jag tror att vi gör oss själva en otjänst genom att inte använda den terminologi som finns. Det är värdefullt att ägna extra tid åt vårt språk. Oavsett om det initialt kräver extra förtydning och beskrivning. Hur kan vi annars nå ut med de termer som finns och visa att vi har en djupare kunskap kring vår miljö?

Om antikvarien som föregångare skulle använda sig av sin terminologiska kunskap och att sprida den, så skulle det få konsekvenser. Jag tror att det arkitektoniska språket snart skulle kunna stå på egna ben. Att terminologin på ett självklart sätt skulle användas både inom och utom den antikvariska branschen. Detta innebär att terminologins spridning i tal och skrift skulle resultera i fler skulle se och upptäcka det som vår miljö redan består av. Allt från gemene man till fastighetsägaren. Jag tror att när en förståelse infunnit sig hos dessa så ökar bevarandet av arkitekturstilarnas egenskaper. Även i de situationer där antikvarien inte är närvarande.

Avslutningsvis så hoppas jag att ett bildlexikon kan bidra till den utvecklingen! Man kan inte förutsätta att antikvarien har all terminologisk kunskap, men genom användningen av ett bildlexikon så kan hon snabbare och tydligare tillgodogöra sig terminologin. Därefter kan omgivning ta del av byggnaders egenskaper med dess rätta benämning.

⁹³ Eva-Lotta Erlingsson (100413), Catarina Sundelin (100414)

⁹⁴ Daniel Olsson (100416)

⁹⁵ Anders Franzén (100503)

4.

SAMMANFATTNING

4.1 SAMMANFATTNING

Under mina år som praktiserande antikvarie skapades ett behov av kunskapsstöd inom den arkitekturhistoriska terminologin. Jag insåg att min befintliga kunskap inte räckte till i de uppgifter jag skulle genomföra och behövde kunskapsstöd till hjälp. Snart insåg jag att det jag efterfrågade inte fanns på marknaden. I samband med detta väcktes frågan hos mig hur den antikvariska kunskapen ser ut inom terminologin. *Har vi den kunskap vi behöver för att enkelt och tydligt sätta ord på vad vi avser, kunna kommunicera med våra kollegor och kunder samt se till att rätt byggnadsdel benämns med rätt term?* Om det är så att vi inte har det, *vart vänder vi oss för att tillgodogöra oss detta?*

Denna problemställning utreder uppsatsen med hjälp av intervjuer och en enkätundersökning som riktar sig till de med antikvarisk kompetens i Sverige. Följande frågor har ställts till informanterna:

- Vad ingår i huvudsak i dina arbetsuppgifter och hur lång arbetslivserfarenhet har du?
- Vilken typ av byggnader kommer du främst i kontakt med där du har behov av kunskapsstöd?
- Vid behov, vilka källor vänder du dig till för hjälp? Nätbaserade?
- Har du någon gång efterfrågat större utbud av källor?
- Hur skulle du önska att ett bra kunskapsstöd var utformat för att tillgodose dina behov?

Resultatet av samtalen och undersökningen har givit ett antal uppslag i fråga om kunskapsstöd. För att ge förståelse för svarens variationer så har uppsatsen redogjort för antikvariens olika uppgifter beroende på arbetsplats och på vilken kunskapsnivå vi förväntas befinna oss. Har vi den kunskapen som vi förväntas kunna? Ja, enligt mina informanter så handlar den antikvariska rollen till stor del om att kunna hantera de verktyg som finns såsom arkiv etc. för att utföra ett bra arbete. Inte att besitta all kunskap. Detta är naturligtvis ett resultat av att antikvariens uppdragsfält är så varierande och brett. Men tyvärr ser verkligheten även ut så att vi inte har den tid vi önskar till att utföra uppdrag med den största korrekthet. I vissa fall så förenklar vi det som är vårt fackspråk för att göra oss förstådda, i andra fall så anser vi inte kunna de tekniska och materialfrågor som krävs för ett samtal med t ex. hantverkare och arkitekter. Sammantaget menar de flesta informanter att de vill se ett moderniserat verktyg för den arkitekturhistoriska terminologin.

Hur ser då ett bra kunskapsstöd ut? För att kunna ge svar på frågan har jag avgränsat området till vilket typ av behov som avses. Då jag har valt att inrikta min uppsats emot det stöd vi har gentemot de arkitekturhistoriska termerna så är det dessa behov som diskuteras nedan. Här redogör uppsatsen för följande viktiga ingredienser:

- *Förståelse för den arkitekturhistoriska terminologins variationer.*
Ett bra kunskapsstöd inbegriper och förstår variationer i terminologin, samt behandlar allra helst termernas utveckling och förskjutning.

- *Olika byggnadstyper.*
Ett bra kunskapsstöd bör täcka upp varierade och lokala byggnadstyper.
- *Djup detaljering.*
Ett bra kunskapsstöd har för avsikt att användas av fackmän bör ha en stor detaljrikedom.
- *Rikt med illustrationer.*
Ett bra kunskapsstöd har rikt med rikstäckande illustrationer.
- *Litteratur eller nätbaserat.*
En bra kunskapskälla kan finnas på båda sätt, men det krävs att författaren förstår sin marknad/kund.
- *Lätt sökbar.*
En källa behöver vara lätt sökbar. Det avgör om den är bra eller inte. Kan vi inte på ett lätt och smidigt sätt hitta informationer så använder vi inte källan.
- *Källhänvisning.*
En kunskapskälla måste ha en pålitlig källhänvisning. Trovärdigheten är A och O i yrket.

Samman tagen så inkom ett antal synpunkter kring vad ett nytt kunskapsstöd bör innehålla. Uppsatsen redogör för följande punkter;

- *Illustrationer* – För att på ett lätt sökbar vis hitta den informationen man söker.
- *Kyrkoarkitektur* – Behov av en utökad ordlista inom kyrkobyggnader.
- *Nätbaserade kunskapsbanker* – Behov av en samlad sida med arkivregister, önskemål om samtalsforum och hjälp till lagtolkning,
- *Övergripande nationell bebyggelsekunskap* – Behov av en rikstäckande källa som inrymmer hela vårt nationella arvs bebyggelse.
- *Byggnadstekniska kunskaper* – Behov av fördjupade kunskaper inom energifrågor, isolering mm.
- *Arkitekturtermernas variationer* – Behov av större förståelse och kunskap kring termernas lokala och tidsmässiga variationer och förskjutningar.
- *Internationell fakta* – Behov av att få ta del av internationella diskussioner inom kulturvård.

Då syftet med uppsatsen främst berör den arkitekturhistoriska terminologin, så avgränsas den till behovet av ett utvecklat kunskapsstöd inom ämnet. En intressant faktor i min undersökning är att detta behov fanns representerat inom alla olika arbetsroller. Dock förekommer det variationer såsom behov av illustrationer, terminologins språk och förskjutningar, samt större kunskap inom det tekniskt beskrivande språket.

I inledning av uppsatsen så redogör jag för mitt eget behov av ett nytt kunskapsstöd. Behovet utgick helt och hållet från min yrkessituation. Jag efterfrågade ett material som kunde öka min kunskap inom ämnet samt effektivisera arbetet. Till grund för detta ligger även ett synsätt på byggnader som innefattar att kunskapen om dem måste spridas.

Detta kunskapsstöd skulle vara rikt på illustrationer som klargör de olika termerna på delar och detaljer. Det finns ett gott underlag i undersökningen för att skapa denna sorts bildlexikon. Vad jag vidare fann intressant, var att ett nytt kunskapsstöd inom terminologin

var behövt hos både nyutexaminerade som hos yrkeserfarna. Genom ett bildlexikon skulle kunskapen kring termerna öka. Termen ger tillsammans med en illustration ett tydlig och beständigt intryck. Via ett bildlexikon skulle inte bara kunskapen kring termerna hos fackmannen öka, det skulle även kunna användas i syfte att tydliggöra en beskrivning inför kund. Genom att presentera en tidstypisk illustration kan vi tala samma språk och behöver inte i samma grad riskera att yrkeskårens språkliga skiljaktigheter leder till missförstånd.

Uppsatsen redogör för en vidareutveckling av den ursprungliga idén med hjälp av alla behov som samlats in. Iden som från början innebar en bok i form av ett omvänt lexikon, har nu utvecklats till att kunna utgöra en dynamisk nätbaserad sida. Här ryms information om arkitekturhistoriens terminologi utifrån illustrationer, beskrivningar kring termers förskjutningar samt möjligheten att kunna redogöra för vanligheten av en byggnads förekomst i landet. En nätbaserad sida skulle även kunna innehålla ett diskussionsforum.

Uppsatsen redovisar att behovet ser olika ut när det gäller kunskapskällans utformning. Det finns önskemål om både nätbaserade varianter och bunden litteratur. Det ena behöver dock inte utesluta det andra. Jag tror att antikvarien i olika skeden efterfrågar olika saker och det centrala är att materialet inte är svåränvänt eller blir inaktuellt.

Avslutningsvis tar uppsatsen upp konsekvenserna av att vi utvecklar vår kunskap inom den arkitekturhistoriska terminologin. Jag tror nämligen att vårt fackspråk inte bara skulle bli till gagn för oss inom arbetsfältet. Vi behöver i större grad ha ett utvecklat gemensamt språk som skapar ett signum. Detta signum skulle innebära en enhetlighet i benämningar, och ett förtydligande i kommunikationen mellan oss och hantverkare för att undvika missförstånd. Detta påverkar även vår omgivning. Om användningen av terminologin ökar utanför vår sfär, så ökar även kunskapen. Detta skulle i förlängningen kunna innebära att bevarandet ökar även i de sammanhang där antikvarien inte finns med. Det skulle vara en positiv utveckling som jag tror och hoppas att ett bildlexikon kan vara med och bidra till.

5.

KÄLLHÄNVISNING

5.1 KÄLLOR OCH LITTERATUR

5.1.1 Otryckta källor

Allan Ahlman, arkitekt, Ateljéarkitekten,
e-post, datum 100424

Björn Ahnlund, antikvarie, Kulturmiljö Halland,
e-post, datum 100419

Felicia Alfredsson, antikvarie, FoA BVP,
e-post, datum 100420

Calle Althoff, arkitekt, Ove Hidemarks arkitekt kontor AB, Stockholm,
Telefon, datum 100413

Katarina Andersson, antikvarie, Länsstyrelsen Kalmar Län,
Telefon, datum 100416

Jeanette Aro, antikvarie, Länsstyrelsen Norrbottens län,
Telefon, datum 100415

Viktoria Ask, antikvarie, Antiquum AB,
e-post, datum 100423

Göran Bergquist, pensionerad arkitekt, Lidingö,
Telefon, datum 100413

Bertil Bertilsson, antikvarie, Byggnadsvård Mälardalen,
e-post, datum 100420

Jakob Björklund, byggnadsingenjör, Bjerking AB,
Telefon, datum 100414

Lena Boox, antikvarie, Gävle kommun,
e-post, datum 100419

Folke Carlsson, Folkes bygg,
e-post, datum 100424

Margareta Cramer, antikvarie, Q-konsult,
e-post, datum 100414

Julia Cronqvist, antikvarie, Länsstyrelsen Västernorrland,
e-post, datum 100415

Olof Edin, antikvarie, Jamtli,
e-post, datum 100419

Eva-Lotta Erlingsson, antikvarie, Stockholms Byggnadsantikvarier AB,
Telefon, datum 100413

Helena Fennö, arkeolog, Länsstyrelsen Västmanland län,
Telefon, datum 100415

Anders Franzén, antikvarie, Byggnadsvård AB,
e- post, datum 100503

Paul Fredriksson, arkitekt och antikvarie, Fredriksson Arkitektkontor AB,
e-post, datum 100414

Mia Geijer, antikvarie, Länsstyrelsen Örebro län,
e-post, datum 100419

Robin Gullbrandsson, antikvarie, Jönköpings läns museum,
e-post, datum 100416

Andreas Grahn, antikvarie, Länsstyrelsen Umeå,
e-post, datum 100415

Maria Görts, antikvarie, Karlstad kommun,
Telefon, datum 100413

Leif Göthberg, arkitekt, Arkitektur och byggnadsvård i Kumla AB,
e-post, datum 100423

Johanna Hadmyr, antikvarie, SWECO, Malmö,
Telefon, datum 100416

Jonas Haas, antikvarie, Länsstyrelsen Skåne,
e-post, datum 100420

Stefan Haase, antikvarie, Gotlands museum,
e-post, datum 100419

Emma Hedar, antikvarie, Niras, Malmö,
Telefon, datum 100414

Staffan Hansing, antikvarie, K-märkt,
e-post, datum 100423

Johanna Jansson, landskapsarkitekt, Länsstyrelsen Dalarnas län,
Telefon, datum 100415

Magdalena Jonsson, antikvarie, Kalmar länsmuseum,
e-post, datum 100419

Eva E Karlsson, antikvarie, Länsstyrelsen Jämtlands län,
e-post, datum 100416

Bosse Lagerqvist, FD Universitetslektor, Senior lecturer, Institutionen för Kulturvård,
Göteborgs Universitet.
e-post, datum 100423

Hugo Larsson, antikvarie, Länsstyrelsen Södermanlandslän,
e-post, datum 100415

Britt-Marie Lennartsson, antikvarie, Kulturmiljö Halland,
e-post, datum 100419

Bengt Ljung, antikvarie, Länsstyrelsen Jönköpings län,
e-post, datum 100416

Per Lundgren, antikvarie, Upplandsmuseet,
e-post, datum 100415

Bodil Mascher, antikvarie, Länsmuseum Västernorrland,
e-post, datum 100416

Daniel Melchert, antikvarie, God Bostad Kulturmiljökonsult,
e-post, datum 100422

Terese Myrin, stadsbyggnadsantikvarie, Karlstad kommun,
e-post, datum 100413, 100511

Björn Nilsson, arkitekt, BN arkitekt,
e-post, datum 100423

Urban Nilsson, antikvarie, Nyréns Arkitektkontor AB,
e-post, datum 100423

Staffan Nilsson, antikvarie, Antikvariska konsultbyrån,
e-post, datum 100423

Daniel Olsson, antikvarie, Länsmuseum Gävleborg,
e-post, datum 100416

Jan Perotti, antikvarie, AIX arkitektkontor, Stockholm,
Telefon, datum 100414

Mats Persson, antikvarie, Falun kommun,
e-post, datum 100416

Sanja Peter, antikvarie, Göteborg stadsmuseum,
Telefon, datum 100416

David Petterson, restaureringskonsult, Byggkultur Mittkonsult AB,
e-post, datum 100423

Anna Rodin, antikvarie, Örebro länsmuseum,
e-post, datum 100420, 100416

Jennie Sjöholm, antikvarie, Norrbottens museum,
e-post, datum 100416

Helen Sjökvist, antikvarie, Kulturmiljövård Mälardalen,
e-post, datum 100421

Kristofer Sjö, antikvarie, Länsstyrelsen Hallands län,
e-post, datum 100426

Göran Skoog, arkitekt, Arkitekt Göran Skoog AB,
e-post, datum 100420

Catarina Sundelin Oskarsson, antikvarie, Historiska hus AB, Umeå,
Telefon, datum 100414

Elisabeth Sundström, antikvarie, Stockholm länsmuseum,
e-post, datum 100423

Anders Stjernberg, antikvarie, ADL Creativa AB,
e-post, datum 100420

Lena Thor, antikvarie, Värmlands museum,
e-post, datum 100421

Jonny Tjäder, VD, Bygghyttan i Karlsborg AB,
e-post, datum 100420

Mikael Traung, antikvarie, Mt restaurering,
e-post, datum 100415

Jenny Vestlund, antikvarie, Norrbottens museum,
e-post, datum 100421, 100419

Vicki Wenander, antikvarie, Wenanders,
e-post, datum 100416

Helena Wikberg, antikvarie, Länsstyrelsen Västerbotten,
e-post, datum 100416

Paul Wilund, antikvarie, Fredrikssons Arkitektkontor AB
e-post, datum 100414

Britt Wisth, antikvarie, Britt Wisth Byggnadsantikvarie,
e-post, datum 100414

Lotta Wistrand, antikvarie, Husesyn antikvarier AB,
e-post, datum 100423

Eva Wockatz, antikvarie, Sörmlands museum,
e-post, datum 100423

5.1.2 Tryckta källor

Arkitektur: stilhistoriskt bildlexikon - av Wilfried Koch, Stockholm Esselte, 1985.

Arkitekturtermer - av Jan Torsten Ahlstrand, studentlitteratur, 1976.

Byggandets ord - av Gunnar Dravniek, Svensk Byggtjänst, 1988.

Byggnadernas särdrag: stilhistorisk handbok 1880-1960 – av Urve Lepasoon, Boverket 1995.

Byggnadsarkeologisk undersökning – av Karin Andersson, Agneta Hildebrand, Riksantikvarieämbetet 1988.

Guide till Göteborgs arkitektur – av Claes Caldenby, Gunilla Linde Bjur, Sven – Olof Ohlsson, Arkitektur förlag AB, 2006.

Guide till Malmös arkitektur - av Tyke Tykesson, Björn Magnusson Staaf, Cecilia Hansson, Anders Reinsart, Klas Brunnberg, arkitektur Förlag AB, 2001.

Guide till Sveriges arkitektur – av Rasmus Waern, Clas Caldenby, Olof Hultin, Gunilla Linde Bjur, Johan Märterlius, Arkitektur Förlag, 2001.

Handbok i bygge – av Teodor Karlström, G A Petterssons Förlag, 1939.

Inventeringshandbok för bebyggelseregistret - Riksantikvarieämbetet

Så byggdes husen 1880-2000. Arkitektur stadsbyggnad husbyggnad. – av Cecilia Björk, Lars Nordling och Laila Reppen, T1:1984. Forskningsrådet Formas, 2003.

Så byggdes villan. Svensk villaarkitektur från 1890-2010 – av Cecilia Björk, Lars Nordling och Laila Reppen T3:2009. Forskningsrådet Formas, 2009.

5.1.3 Tidsskrifter

Tidskriften Byggnadskultur nr 1/2002 – artikel “Böcker för byggnadsvårdare” av Anders Franzen.

5.1.4 Internet

Byggnadsvårdsbloggen, www.byggnadsvard.wordpress.com

DIK, www.dik.se

FIBOR, www.fibor.org

Länsstyrelser i Sverige, www.lansstyrelsen.se/lst/

Nationalencyklopedin, www.ne.se

RAÄ, www.raa.se

Rikstermbanken, www.rikstermbanken.se

SPBA, www.spba.se

Svenska byggnadsvårdsföreningen, www.byggnadvard.se

TNC, ww.tnc.se

Wikipedia, www.wikipedia.org

BILAGA 1

Nedan redovisas listan över informanternas kunskapskällor. De presenteras under informanternas varierade arbetsroller. Önskas tips på ytterligare litteratur inom Byggnadsvård rekommenderas den sammanställda listan på *Byggnadsvårdsbloggen*; <http://byggnadsvard.wordpress.com/litteratur/>

Antikvarie vid museum:

Litteratur

Det medeltida Sverige; historiskt-topografiskt uppslagsverk av RAÄ och Vitterhetsakademien, 1972-idag.

Hantverket i gamla hus av Svenska byggnadsvårdsföreningen, Balkong Förlag AB, 2007.

Hembygds litteratur

Kyrkokaraktäriseringar

Landskapens kyrkor

Mellan trädkrans och minneslund, av Åsa Klintborg Ahlklo, 167-2001

Svensk bebyggelse, av Bokförlagen Hellco, 1946.

Svenska kyrkor: konsthistoriskt inventarium/ grundat av Sigurd Curman och Johnny Roosval. Utgivet av RAÄ och Kungl. Vitterhets- historie- och antikvitetsakademien. Kyrkobyggnader 1760-1860, Del 1-5.

Sveriges bebyggelse: statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd av Sigurd Curman, Hermes Förlag AB 1958.

Nätbaserade källor

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA),

http://www.raa.se/cms/extern/informationstorg/arkiv_och_bild.html

Digitala bilddatabaser t ex. kulturmiljöbild, www.kms.raa.se/cocoon/bild/

Lantmäteriets historiska kartor, <http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

NAD- Nationella arkivdatabasen, www.nad.raa.se

RAÄ:s FMIS, www.fmis.raa.se

RAÄ:s arkiv, www.raa.se

SVAR, www.svar.ra.se

Svenska kyrkans hemsida, www.svenskakyrkan.se

Arkiv

Riksarkivet, Landsarkivet och Kyrkoarkivet, www.riksarkivet.se

Kommunarkiv

Brandförsäkringshandlingar

Inskrivningsmyndighetens arkiv

Antikvarie vid Länsstyrelse:

Nätbaserade

ATA, http://www.raa.se/cms/extern/informationstorg/arkiv_och_bild.html

Byggnadsvårdstorget, www.byggnadsvard.se

Byggnadsvårdsbloggen, www.byggnadsvard.wordpress.com

FMIS, www.raa.se

Hålla hus, www.hallahus.se

Länsstyrelsens GIS-system, [www.gis.lst.se/lanskartor/Lantmäteriets historiska](http://www.gis.lst.se/lanskartor/Lantmäteriets_historiska)

Krigsarkivet, www.riksarkivet.se

Länsstyrelsers hemsidor, www.lansstyrelsen.se/lst/ (samlad sida)

Länsmuseums hemsidor, för tips om likvärdig problematik

Notisum, www.notisum.se

Ortnamnsregister, www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/index.htm Inventeringar

Svenska Föreningen för byggnadsvård, www.byggnadsvard.se

Teknisk litteratur såsom nybyggnadsregler, brandskyddsregler, på Boverket, www.boverket.se

Tillverkares produktsidor

Arkiv

Olika museers arkiv

Länsstyrelsen, de kan ha egna bibliotek innehållande lagar, förordningar och råd.

Byggnadsvårdsingengör:**Litteratur**

Handboken bygg av Sigurd Avén och Bo Grönwall, Liberförlag 1985

Kursmaterial från byggnadsvårdsutbildningen samt från Tekniska högskolan

Mängder av *gamla handböcker från 1700-talet och byggteknikböcker*

Arkitekt:**Litteratur**

Hantverkets bok, olika band inom hantverkets utövanden. Stockholm: Lindfors, Natur och Kultur, 1934-53

Sekelskiftets byggteknik: Om arkitekten Valfrid Karlson. Byggnadsverk och läroböcker. Av Per Kallstenius, Svensk Byggtjänst, 1988.

Äldre handböcker bl a Handboken Bygg band 1,2 och 3. Byggmästarens förlag/ Liber förlag.

Nätbaserade

TNC- tekniska riksbanks termer, www.rikstermbanken.se/

BILAGA 2

Nedan följer en lista över diskussionsforum inom byggnadsvård:

Antikprat / Byggnadsvård, www.antikviteter.net/cgi-bin/discus/discus.cgi

Bygga hus forum byggnadsvård, www.byggahus.se/forum/byggnadsvard/

Byggnadsvårdstorgets forum,

http://byggnadsvardstorget.se/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=143

Svenska byggnadsvårdsföreningens frågeforum,

www.byggnadsvard.se/index.php?option=com_fabrik&view=table&tableid=11&calculations=0&resetfilters=0&Itemid=234

Timmerforum, <http://zones.alldo.se/TimmerForum/index.php>